

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 28 Volume: 6 Issue: 28

Güz 2013 Fall 2013

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

VENEZUELA'DA GERÇEKLEŞEN NİSAN 2002 ASKERİ DARBESİNİN YAZILI BASINDA SUNUMU

THE TURKISH PRINTED MEDIA COVERAGE AND STANCE (STAND) DURING APRIL 2002 VENEZUELAN MILITARY COUP D'ETAT

Mehmet İŞİK*

Şakir EŞİTTİ**

Öz

11 Nisan 2002 tarihinde bir Latin Amerika ülkesi olan Venezuela'da yaşanan askeri darbe, 21. yüzyılın başında yaşanan en ilginç olaylarından birisi olarak tarihe geçmiştir. Bu darbeyi Güney Amerika'da yaşanan yüzlerce askeri darbeden farklı kılan ise, görevden uzaklaştırılan Devlet Başkanı Hugo Chavez'in, halkın geniş katılımlı gösterileri sonucunda 48 saat sonra görevine geri dönmesi olmuştur. Tüm dünyada büyük ilgi uyandıran Nisan 2002 darbe girişiminin Türk Basınında nasıl haberleştirildiği, özellikle 2000 sonrasında neredeyse bütün basın yayın kurumları ve gazeteciler tarafından dile getirilen "her tür darbeye karşı olma söyleminin" ne kadar gerçeği yansıttığını belirlemek açısından fikir verebilecek nitelikte bir olaydır.

Bu kapsamda bu çalışmada 11-13 Nisan 2002 döneminde yaşanan darbe girişiminin Türk basınında nasıl sunulduğu; Hürriyet, Sabah, Milliyet, Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet ve Radikal gazetelerinde, 10 Nisan-30 Nisan 2002 döneminde çıkan haberlerin içerik ve söylem analizi yöntemleriyle çözümlenmesiyle belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Venezuela, askeri darbe, Hugo Chavez, Türk Basını

Abstract

The military coup d'état launched on April 11, 2002 in Venezuela, a Latin American country, has already been one of the most interesting historical events of the 20th century. What makes this coup different from hundreds of coup d'états staged in South America was the return of ousted President Hugo Chavez to power in 48 hours, as result of massive public demonstrations. The way this April 2002 coup d'état attempt with worldwide repercussions was covered by the Turkish Press may be a phenomenon conducive to determining the extent of the reality of the discourse "being against a coup of any kind", which was echoed, especially after 2000, almost by all mass media institutions and journalists.

In this context, this paper tries to elaborate the Turkish Press coverage and approach to April 11-13 2002 coup d'état attempt, through the content and discourse analysis of the news released by the newspapers, Hürriyet, Sabah, Milliyet, Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet and Radikal throughout April 10-30, 2002.

Key Words Sözcükler: Venezuela, military coup, Hugo Chavez, Turkish Press

1. Giriş

11 Nisan 2002 tarihinde bir Latin Amerika ülkesi olan Venezuela'da yaşanan askeri darbe, 21. yüzyılın başında yaşanan en ilginç olaylarından birisi olarak tarihe geçmiştir. Bu darbeyi Güney Amerika'da yaşanan yüzlerce askeri darbeden¹ farklı kılan ise, görevden

* Dr. Mehmet İŞİK, İçişleri Bakanlığı, mehmet.isik35@yahoo.com

uzaklaştırılan Devlet Başkanı Hugo Chavez'in, halkın geniş katılımlı gösterileri sonucunda 48 saat sonra görevine geri dönmesi olmuştur. ABD'nin neredeyse açıktan destek verdiği bu darbenin başarısızlıkla sonuçlanmasının, sadece Venezuela'da değil tüm Güney Amerika'da önemli etkileri olmuş, darbenin ardından birçok Güney Amerika ülkesinde seçimleri sosyalistler kazanmıştır².

Güney Amerika kuzeyinde ekvatora yakın, tropikal iklimin hâkim olduğu bir ülke olan (Crooker, 2006: 8) Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti'nin kuzeyinde Karayip Denizi ve Atlantik Okyanusu, güneyinde Brezilya, batısında Kolombiya ve doğusunda Guyana bulunur (Nichols ve Morse, 2010:2). Altı kolonyal eyaletin bir araya gelmesiyle kurulan Venezuela, halen 23 eyalet, bir federal bölge ve Karayip denizinde bulunan 72 adayı içeren 11 federal ada grubundan oluşmaktadır (Tarver ve Ferederik, 2005:1). Nüfusu 2011 yılı tahminlerine göre 27,635,743 (CIA: The World Factbook, 2011) olan ülkenin başkenti Karakas'tır.

Uzun bir geçmişe sahip Venezuela, İspanyolların Amerika kıtasına yerleştikleri ilk yerleşim yerlerinden birisidir. Kristof Kolomb, üçüncü seyahatinde önce Trinidad Adası'nı sonra da Paria Körfezine keşfetmiş ve 7 Ağustos 1498'de yiyecek ve ikmal malzemesi aramak için buradan karaya çıkarak Güney Amerika anakarasına ayak basan ilk Avrupalı olmuştur. Burada yerlilerle karşılaşan Kolomb, onlara çeşitli hediyeler vermiş ve karşılığında aldığı hediyeler arasında bulunan incilerin kaynağını sorarak sonradan Avrupalıların Güney Amerika'daki ilk yerleşim yerleri olacak Cubagua ve Margarita Adalarına (geniş inci yataklarına sahip bir adadır) ulaşmıştır (Tarver ve Ferederik, 2005:25-26).

Venezuela³'da ilk kolonileştirme 1502 tarihinde Coquibacoa (Kuzeybatı Venezuela) bölgesinin yönetiminin İspanya Kralı tarafından Alonso de Ojeda'ya verilmesiyle başlamıştır. Bunun ardından 1525'te Margarita Adası, 1527'de Venezuela, 1532'de Trinidad, 1568'de Nueva Andalucía ve Guayana'da İspanyol sömürge yönetimleri kurulmuştur. Bölgede altın ve gümüş bulunmaması sebebiyle İspanya Krallığı Venezuela ile fazla ilgilenmemiş; 1528'de Kral I. Carlos, batı bölgesinin çoğunun sömürme ve kolonizasyon haklarını borçları karşılığında bu bölgede altın bulmayı uman Alman Welsler Ailesi'ne bırakmıştır (Ades ve Guides, 2004: 1018).

Venezuela, 1734'te Yeni İspanya Genel Valiliği'nin (Virreinato de Nueva Espana), 1717'de ise Yeni Granada'nın (Nueva Granada, bugünkü Kolombiya Panama ve Venezuela'yı içine alan idari birim) parçası olarak yönetilmiştir. 1723'de lağvedilen Genel Valilik 1739'da yeniden kurulmuş, 1777 yılında geçici olarak "Genel Kapitanlık (Capitanía)⁴" haline getirilmiş, 1786 yılında ise "Audiencia" (eyalet) yapılmıştır (Schaefer, 2000:101).

İspanyolların sömürge yönetimine karşı ilk ayaklanma 1560 tarihinde yerli lider El Cacique Guaicaipuro tarafından gerçekleştirilmiştir. Onu başarısız birkaç ayaklanma daha izlemiş ve 1806 yılında bağımsızlık yolundaki en önemli adım Francisco de Miranda tarafından atılmıştır (Kohnstamm ve Kohn, 2007: 24). Miranda'nın İspanyollar tarafından tutuklanmasının ardından yerini Simon Bolivar almış ve 1810 yılında barışçıl sokak gösterileri ile Genel Vali Juan

** Dr. Şakir Eşitti, Ardahan Üniversitesi Araştırma Görevlisi, sakiresitti@yahoo.com

¹ Sadece Boliviya'da bağımsızlığını kazandığı 1825 tarihinden günümüze 190'dan fazla askeri darbe yaşanmıştır (Gross, 2010:4).

² Nisan 2002 darbesinin ardından Brezilya'da Lula da Silva (2002), Arjantin'de Nestor Kirchner (2003), Uruguay'da Tabare Vazquez (2004), Boliviya'da Eva Morales (2005 ve 2009), Şili'de Michelle Bachelet (2006), Nikaragua'da Daniel Ortega (2006), Ekvator'da Rafael Correa (2007), Paraguay'da Fernando Lugo (2008), Uruguay'da Jose Mujica (2009) ve Peru'da Ollanta Humala (2011) gibi sosyalist liderler seçimleri kazanarak devlet başkanlığı koltuğuna oturmuşlardır.

³ Venezuela ya da "Little Venice" ismi 1499 yılında Alonso de Ojeda ile birlikte Maracaibo gölünün olduğu bölgeye gelen Americo Vespucci tarafından verilmiştir. Vespucci, yerlilerin Maracaibo gölünün üzerine (su üstüne) yaptığı evleri Venedik'teki evlere benzeterek yeni keşfettiği "Küçük Venedik" anlamına gelen Venezuela ismini vermiştir (Smilde ve Hellinge, 2011:313-314). Böylece 1500 yılında Venezuela ismi ilk kez haritalarda görülmeye başlandı ve bugüne kadar geldi (Kohnstamm ve Kohn, 2007: 23).

⁴ "Genel Yüzbaşılık (Capitanía General)" İspanyol sömürge yönetimlerinde bir yüzbaşı tarafından yönetilen bölgelere verilen idari isimdir. Bölgenin yöneticisi olan yüzbaşı askeri ve siyasi yetkileri elinde bulundurur. Yüzbaşılıklar, "Audiencia" denen ve idari ve yargısal yetkileri de elinde bulunduran daha büyük birimlerin altbirimleridir (Bakar, 2010: 4).

de Casas yönetimden indirilerek yerine otonom “junta yönetimi” ilan edilmiştir. Bu barışçıl darbe 1824 yılında bağımsızlıkla sonuçlanan olayların başlamasına sebep olmuştur (Tarver ve Ferederik, 2005:25-26).

Cunta Yönetimi sırasında ülkenin ilk Ulusal Kongresi toplanmış ve bağımsızlık bildirgesi yayımlanarak 15 Temmuz 1811 tarihinde birinci Cumhuriyet ilan edilmiştir. Fakat monarşistlerin bağımsızlığa fazla sıcak bakmayarak İspanyollarla işbirliği yapması ve 26 Mart'ta Karakas'ta yaşanan yıkıcı depremi Tanrı'nın bağımsızlık yanlılarına karşı bir cezası olarak göstermesi sonucu, yeni rejim fazla tutunamamış ve birinci cumhuriyet 30 Temmuz 1812'de çökmüştür (Jaime ve Rodriguez, 1998:116).

Bolivar, 1813 Şubatı sonlarında Cucuta bölgesini ele geçirerek “Ölene Kadar Savaş” adını verdiği kampanyasını ilan etmiş ve Karakas'a doğru ilerlemeye başlamıştır. Ağustos 1813'de 2.000'den az adamıyla büyük bir zafer kazanmış Romalı komutan edasıyla Karakas'a girmiş ve Şehir Meclisi kendisine “Kurtarıcı (El Libertador)” ünvanını vermiştir (Chasteen, 2008: 101). Ardından da Temmuz 1814'te monarşist bir ayaklanma ile yıkılacak olan İkinci Cumhuriyeti ilan edilmiştir. İkinci Cumhuriyet'in yıkılışından sonra Jamaika'ya giden Bolivar 1816 sonlarında anakaraya geri dönerek Kolombiya ve Venezuela'yı bağımsızlığa kavuşturmak için beş yıl sürecek yeni bir hareket başlatmıştır. 7 Ağustos 1819 tarihinde Boyaca Savaşında monarşistleri yenilgiye uğratmış ve üç gün sonra Bogota'ya girerek Kolombiya'nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu olayı aynı yıl toplanan Angostura Kongresinde Üçüncü Cumhuriyet'in ve Büyük Kolombiya'nın (Venezuela, Ekvator ve Kolombiya'nın birlikte oluşturdukları devlet) ilanı izlemiştir. 24 Temmuz 1821'de Carabobo Savaşı'nda İspanyolların yenilgiye uğratılmasının ardından toplanan Cucuta Kongresin'de yeni anayasa ilan edilmiş ve Bolivar Büyük Kolombiya'nın ilk devlet başkanı olmuştur⁵ (Clayton ve Conniff, 2004: 45-47).

1830 yılında Bolivar'ın ölümünden sonra Venezuela diğer Güney Amerika ülkeleri gibi büyük siyasi çalkantılara ve diktatörlüklere sürüklenmiştir. İlk askeri darbe Mart 1859'da Julian Castro tarafından yapılmış ve onu yenileri izlemiştir. 1899'da bir askeri darbe ile yönetime gelen ve yine bir askeri darbe ile 1908'de devrilen Cipriano Castro ile uzun askeri diktatörlükler dönemi başlamıştır. 1908'de Başkan Castro'nun tedavi için Avrupa'ya gitmesinin ardından yönetime el koyan başkan yardımcısı Juan Vicente Gomez döneminde Venezuela, tarihinin en uzun ve en zalim askeri yönetimini yaşamıştır. 1935'teki ölümüne kadar ülkeyi tam bir diktatörlükle yöneten Gomez, parlamentoyu kapatmış, rakiplerini ezmiş ve tüm siyasi gücü tekeline almıştır (Raub, Kluepfel ve Masters, 2010: 25).

Gomez'in 27 yıllık iktidarı döneminde en büyük değişim ekonomi alanında yaşanmıştır. 1914 yılında petrolün bulunmasının ardından, bir tarım ülkesi olan Venezuela dünyanın ikinci en büyük petrol üreten ülkesi haline gelmiştir. Belli başlı büyük güçler arasında denge kurma ve tarafsızlık politikası yürüten Gomez, ülkesini savaşıardan uzak tutmayı başarmış ve düzenli bir ekonomik büyüme sağlamıştır (McBeth, 2002: 3-4). Buna rağmen söz konusu büyüme halka yansımamış ve Venezuelalılardan geniş bir çoğunluğu düşük eğitim ve

⁵ Bolivar gerçek bağımsızlığın Büyük Kolombiya'nın ekonomik bütünleşmesiyle mümkün olabileceğine inanmıştır. Ona göre hem İspanyolların hem de İngilizlerin saldırısından kurtulmak için tek, güçlü bir devlete ihtiyaç vardır. Ayrıca bu devlet tek bir birleşmiş ordu ve donanmaya ve tek bir ekonomik modele sahip olmalıdır (Akgemci, 2011:58). Başka bir ifade ile Bolivar, cumhuriyetçi prensiplere dayanan ve büyük devletlere direnecek güçte bir birleşik Amerika hayal etmiştir (Ades ve Guides, 2004: 595). Bunu başarabilmek için bağımsızlık sonrasında birçok girişimde bulunmuş; ancak çabaları beklediği sonuçları vermemiştir. Bunda en önemli etken birleşik bir Güney Amerika yerine ayrı ayrı bağımsız cumhuriyetlerden oluşan bir Güney Amerika'yı tercih eden Amerika Birleşik Devletleri'nin faaliyetleri olmuştur. 1823 yılında Monroe Doktrini ile güney Amerika ülkeleri üzerinde etkisini arttıran ABD, Bolivar'ın İspanyolca konuşan Güney Amerika ülkelerinin birliğini öngören politikalarının başarıya ulaşmasının engellemiştir. Bolivar'ın bütün çabalarına rağmen Büyük Kolombiya 1830 yılında parçalanarak Kolombiya, Venezuela ve Ekvador Cumhuriyetlerine ayrılmıştır.

sağlık olanakları altında, fakirlik içerisinde yaşamaya devam etmiştir (Raub, Kluepfel ve Masters, 2010: 26).

Gomez'in ölümünden bir gün sonra yardımcısı General Eleazar Lopez Contreras yeni devlet başkanı olarak atanmıştır. 1935-1941 yılları arasında devlet başkanlığı görevini yürüten Conteras döneminde merkez bankası gibi birçok yeni kurum kurulduğu gibi toplumsal hareketlere karşı da daha duyarlı davranılmaya başlanılmıştır. Ayrıca bu dönemde birçok yeni siyasi parti ve organizasyon faaliyete geçmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında tarafsızlık politikası yürüten ve İngiltere'ye petrol göndermek dışında herhangi bir askeri harekate katılmayan Conteras, 1941 yılında yerini yine kendisi gibi bir general olan ve 1945'e kadar iktidarda kalan General Medina Angarita'ya bırakmıştır. Angarita, ülkesini modernleştirme yönünde yeni adımlar atmış ve yasadışı faaliyet yürütmekte olan Demokratik Hareket Partisi'ne (Action Democratica, AD) 1941'de, Venezuela Komünist Partisi'ne (PSV) ise 1945'te yasal faaliyet yürütme izni vermiştir. İronik şekilde Angarita kendi liberal politikalarının kurbanı olmuş ve Ekim 1945'te bir grup subayın, AD yöneticileriyle birlikte gerçekleştirdikleri bir darbe ile devrilmiştir (Crisp, 2000: 22).

Birçok yazar modern Venezuela tarihini Ekim 1945'te AD'nin Marcos Pérez Jiménez öncülüğündeki askeri darbenin yardımıyla iktidara gelmesiyle başlatır. Bu darbe ile Venezuela'nın ilk demokrasi deneyimi olarak görülen ve 27 Kasım 1948 tarihinde Jimenez tarafından düzenlenen darbe ile son bulan "trienio" dönemi başlamıştır. AD hızlı bir şekilde demokratik kurumları tesis etmiş ve ezici bir çoğunlukla kazanacağı genel seçimleri düzenlemiştir. 1946'da sivil yönetime geçilmesinin hemen sonrasında Venezuela Sosyal Hıristiyan Partisi (COPEI, Partido Social Cristiano de Venezuela) ve Demokratik Cumhuriyet Birliği (URD, Union Republicana Democratica) gibi birçok parti siyasi hayata dâhil olmuştur (Crisp, 2000: 22-23). 1948 yılında çeşitli siyasi görüşleri savunan birçok partinin katıldığı ilk demokratik seçimler yapılmış ve AD'nin adayı ünlü yazar Romulo Gallegos başkan seçilmiştir. Fakat seçimden kısa süre sonra 4 Kasım 1948'de Perez Jimenez liderliğindeki askerler Gallegos'u devirerek 10 yıl sürecek yeni bir askeri diktatörlük dönemi başlatmışlardır. Bu yeni baskı, sansür ve işkence dönemi yine bir askeri darbe ile son bulmuş ve Jimenez 23 Ocak 1958 tarihinde istifa ederek ülkeyi terk etmiştir (Galvan, 2012:63-66).

1958 Aralık ayında yapılacak seçimlerden kısa bir süre önce Venezuela'nın üç büyük partisi, 31 Ekim 1958 tarihinde, Pérez Jiménez diktatörlüğüne yol açan darbelerin bir daha yaşanmaması için masaya oturmuş ve "Punto Fijo Paktı" olarak bilinen anlaşmayı imzalamışlardır. AD lideri Rómulo Betancourt, COPEI (Venezuela Sosyal Hıristiyan Partisi) lideri Rafael Caldera ve URD (Demokratik Cumhuriyet Birliği) lideri Jóvito Villalba'nın imzaladığı pakta göre, seçimleri kazanan parti, anlaşmayı imzalayan diğer parti temsilcilerini de kapsayacak ve geniş bir koalisyon hükümeti oluşturulacaktır. Başka bir ifade ile seçimleri kim kazanırsa kazansın partiler gücü paylaşmayı kabul etmiştir (Nichols ve Morse, 2010: 58). Bu anlaşma ilk bakışta kapsayıcı görünmesine karşın sol partileri dışarıda bıraktığından görüldüğü kadar kapsayıcı değildir. Zamanla merkez sol partisi URD de Pak'tan dışlanmış ve böylelikle Venezuela siyaseti, yıllarca iki merkez sağ parti; Sosyal-Hıristiyan parti COPEI ve sosyal-demokrat kimliğinden giderek uzaklaşarak 1980'lerin sonunda Venezuela'da neoliberal politikalar uygulanmasının öncülüğünü yapan AD (Akgemci, 2011: 29-30) tarafından belirlenmiştir. 1959 yılında AD'den Rómulo Betancourt, 1964 yılında AD'den Raúl Leoni Otero, 1969 yılında COPEI'den Rafael Caldera Rodríguez, 1974 yılında AD'den Carlos Andrés Pérez Rodríguez, 1979 yılında COPEI'den Luis Herrera Campins, 1984 yılında AD'den Jaime Lusinchi devlet başkanlığına seçilerek 1989 yılına kadar nispeten istikrarlı bir düzen sağlanmıştır. İktidarın iki parti arasında neredeyse sırayla el değiştirdiği bu sistemde iktidara gelen partiler arasında ideolojik ve uyguladıkları politikalar açısından neredeyse hiçbir fark yoktu. Parlamenter sisteme ya da başkanlık sistemine uymayan bu düzene literatürde "Partidocracia

(Parti hükümranlığı)"⁶ ismi verilmiş (Calise, 1994: 441-442) ve Punto Fijo dönemi demokrasiden çok, "Partidocracia" (Nichols ve Morse, 2010: 58) olarak görülmüştür.

Punto Fijo sistemi 1980'lerin ortalarında yaşanan ekonomik krizler sonrasında sarsılmaya başlamıştır. Tüm politik yapı inanırlılığını ve etkililiğini yitirmiş; büyük siyasi partiler, seçim sistemi ve parti sistemi başka bir ifade ile tüm "partidocracia" sistemi doğrudan eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Özellikle sol kesimden "sivil toplum" adına dile getirilen parti sistemi eleştirileri ve daha fazla demokrasi talepleri sistemin meşruiyetini zayıflatmıştır (Levine, 2002:259).

Punto Fijo sisteminin çöküşü 1983 yılı 18 Şubatında yaşanan "Siyah Cuma (Black Friday)" krizi ile başlamıştır. Petrol fiyatlarında yaşanan ani düşüş önce mali krize, ardından da devalüasyona sebep olmuş; böylece halkın büyük çoğunluğu orta sınıfı da içine alacak şekilde yoksullaşmış ve mevcut yönetime karşı olan memnuniyetsizlik artmıştır (Bruce, 2002: XV-XVI). Bu memnuniyetsizlik, ekonomik sıkıntılara çözüm bulma ve neoliberal politikalara karşı çıkma vaadiyle iktidara gelen Carlos Andres Perez'in 4 Şubat 1989'da 16. makroekonomik yapısal uyum antlaşmasını İMF ile imzalaması üzerine bir ayaklanmaya dönüşmüştür. 27 Şubat'da başlayan ayaklanma birkaç saat içerisinde tüm ülkeye yayılmıştır. Caracazo ismi verilen ve Venezuela tarihinde çok önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen ayaklanma, büyük bir sertlikte bastırılmış ve çoğunluğu Karakas'ın gecekondu mahallerinde yaşayan 4000'e yakın yoksul insan olaylar sırasında hayatını kaybetmiştir. Caracazo sonrasında halkın devlete duyduğu hoşnutsuzluk daha da artmış ve protesto eylemleri Venezuela günlük hayatının adeta bir rutini haline gelmiştir. Venezuela İnsan Hakları Örgütü PROVEA'ya (Programa EducacioÂn-AccioÂn en Derechos Humanos) göre Ekim 1989'dan Eylül 2000'e kadar geçen on bir yıllık süreçte toplam 8.355 protesto gösterisi düzenlenmiştir. Başka bir ifade ile tatiller ve hafta sonları dâhil günde ortalama iki protesto gösterisi düzenlenmiştir (Maya, 2002:201-202). Bu protestolar bir yandan Punto Fijo sisteminin sonunu hazırlarken bir yandan da Hugo Chavez'e iktidar yolunu açmıştır.

2. Bolivarcı Devrim ve Venezuela'da Hugo Chavez Dönemi

Birçok sol görüşlü akademisyen Caracazo ayaklanmasını Bolivarcı Devriminin doğuşu olarak görmektedir. Bu ayaklanma sırasında ordunun sivil halka karşı kullanılması aralarında Hugo Chavez'in de bulunduğu Zırhlı birliklerde görevli genç subayları şoke etmiş ve radikalleştirmiştir. Chavez, 4 Şubat 1992'de Perez'e karşı bir askeri darbe girişiminde bulunmuş fakat başarısız olarak tutuklanmıştır (Bruce, 2002: XVI). Tutuklanmadan önce teslim olmak karşılığında, kendisini destekleyen subayları silahlarını bırakmalarını konusunda cesaretlendirmek için televizyonda bir dakika konuşmak istediğini bildiren Chavez, bu isteğinin kabulü sonucunda televizyonda yaptığı konuşmada darbenin tüm sorumluluğunu üstlenerek, kendisini destekleyenlerden silahlarını bırakmalarını istemiş ve amaçlarına yalnızca "şimdilik" ulaşamadığını söylemiştir. Yaptığı bu konuşma onu bir halk kahramanı haline getirmiştir (Hawkins, 2010 :17). Cezaevinde bulunduğu iki yıl boyunca popülaritesi her geçen gün biraz daha artmış ve Mart 1994'te yeni seçilen Başkan Rafael Caldera'nın affıyla serbest bırakılmıştır. Serbest kaldıktan hemen sonra siyasete atılmış ve 5. Cumhuriyet Hareketi'ni (Movimiento V. Republica - MVR) kurmuştur (Nelson, 2009:3-4).

1998 yılında yapılan seçimler öncesinde yaşanan ekonomik çöküntü halkı radikal bir değişime hazır hale getirmişti. Toplumdaki bu değişim talebini çok iyi okuyan Chavez aynı yıl yapılan Kongre ve Temsilciler Meclisi seçimlerinde ciddi sayıda sandalye elde etmiş ve 6 Aralık 1998'de oyların %56'sını alarak 44 yaşında devlet başkanı olmuştur. Kurucu meclis tarafından hazırlanan 350 maddelik yeni Bolivarcı Anayasa, 15 Aralık 1999 günü yapılan halk oylamasında %71,78 oranında evet oyu alarak 20 Aralık itibarıyla yürürlüğe girmiş ve yeni anayasanın gereği

⁶ İspanyolca bir kavram olan "Partidocracia"; İngilizce'de partocracy, partitocracy veya partyarchy terimlerine karşılık gelmektedir. Mauro Calise tarafından (1994) II. Dünya Savaşı sonrasında İtalya'nın politik sistemini açıklamak için kullanılmıştır.

olarak 2000 yılında yapılan seçimlerde oyların %59'unu alan Chavez altı yıllığına yeniden devlet başkanı seçilmiştir (Nelson, 2009:3-4).

Chávez başkanlık koltuğuna oturduğunda, ulusal petrol şirketi PdVSA (Petroleos de Venezuela S.A, Venezuela Petrolleri Şirketi) politikalarının da etkisiyle dünya petrol fiyatlarında son 50 yılın en büyük düşüşleri yaşanmaktaydı. Petrol fiyatlarını yükseltmek için bir yandan PdVSA'nın politikalarıyla mücadele eden Chavez, diğer yandan da Rusya, Meksika ve Angola gibi OPEC üyesi olmayan petrol üreticisi ülkelerin desteğini almış ve uyguladığı bu politikalar sonucunda petrol fiyatları iki yıl içinde nerdeyse ikiye katlanarak bir varilin fiyatı 20 doların üstüne çıkmıştır. Chávez'in OPEC'le kurulan yeni ilişkiler yardımıyla petrol fiyatlarını yükselterek denetim altına alması, hükümetteki ilk yıllarının önemli başarılarından biri olmuş; fakat petrol sanayisini yeniden millileştirme çabaları, PdVSA yöneticileriyle Chávez'i karşı karşıya getirmiştir. Chávez'in doğrudan PdVSA yöneticilerini hedef alan politikaları aradaki düşmanlığın giderek artmasına (Gott, 2008: 178) ve Chavez'in devrilmesine yol açacak olan büyük grevin başlamasına sebep olmuştur

3. Nisan 2002 Darbesi ve Chavez'in Tekrar Göreve Dönmesi

Göreve geldiği 1998 yılından itibaren sermaye çevrelerinin ve özel televizyon kanallarının ağır eleştirilerine maruz kalan Hugo Chavez, 11 Nisan 2002'de ordunun bir kesimi, büyük işletme sahipleri ve Katolik Kilisesi tarafından desteklenen bir darbeyle görevinden düşürülmüştür. PdVSA üzerindeki kontrolünü arttırmak için Şubat 2002'de yönetim kurulu üyelerinin büyük çoğunluğunu değiştiren Chavez, büyük bir direnişle karşılaşmış ve özellikle işveren sendikası Fedecamaras tarafından örgütlenen protestoların genişlemesine 8 Nisan'da PdVSA'nın üst düzey yedi yöneticisini daha görevden alarak cevap vermiştir. Bunun üzerine başta işveren sendikası Fedecamaras olmak üzere, bazı işçi sendikaları, muhalif siyasi partiler, Katolik Kilisesi ve özel televizyon kanalları, 9 Nisan 2002 tarihinde genel grev çağrısı yapmış ve grevin üçüncü gününde, 11 Nisan'da yaklaşık 500.000 kişi başkanlık sarayına yürüyerek Chavez'i istifaya çağırmıştır. Olaylar sırasında 15 kişinin ölmesi ve 100'den fazla kişinin yaralanması (Tarver ve Ferederik, 2005:152) üzerine Generaller, Chavez'i devlet başkanlığı görevinden istifaya ve bir askeri üsse gitmeye zorlamışlardır. Bunu kabul etmemesi üzerine Başkanlık Sarayı Miraflores'den alarak zorla Tiuna askeri üssüne götürmüşler ve Fedecamaras lideri Pedro Carmona'yı geçici devlet başkanı ilan etmişlerdir (Nelson, 2009:156-158).

Geçici devlet başkanı olarak hemen yemin eden Pedro Carmona ilk iş olarak parlamentoyu kapatmış, Yüksek Mahkeme yargıçlarını azletmiş ve Bolivarcı Anayasayı askıya almıştır. Hızlı bir şekilde 49 yeni yasa çıkaran Carmona, parlamentoyu kapatması ve antidemokratik uygulamalara yönelmesi ile Chavez karşıtlarının arasında bölünmeye sebep olmuştur. Bu arada Chavez'in görevden istifa etmediğinin ve bir askeri üstte zorla tutulduğunun kızı tarafından kamuoyuna duyurulması sonucunda, Karakas'ın gecekondular mahallerinden yüzbinlerce kişi başkanlık sarayına yürümüş ve saray muhafızlarının da desteğini alarak Chavez'in 14 Nisan 2002'de göreve dönmesini sağlamıştır. Bu süreçte yaşananlar ve basının takındığı yanlı tutum Kim Bartley ve Donnacha O'Briain'ın çektiği "Devrimden Canlı Yayın (The Revolution Can Not Be Televised)" isimli belgeselde oldukça çarpıcı bir biçimde anlatılmıştır.

Chavez 2002'deki darbe girişiminden sonra politikalarını derinleştirmiş ve söylemini radikalleştirmiştir. Bu darbe girişiminden ABD'yi sorumlu tutan Chavez, politik söyleminin merkezine ABD karşıtlığını yerleştirmiş ve Güney Amerika'da bir dizi ittifaklar geliştirmeye yönelmiştir. ABD hegemonyasına karşı verdiği mücadeleyi varoluşsal bir mesele haline getiren Chávez, Bolivarcı projesini ABD karşıtlığı üzerine kurmuş ve böylece hem bölgedeki hem de dünyanın geri kalanındaki bütün sorunların kaynağının ABD hegemonyasına dayalı düzen olduğunu savunarak hareketini güçlendirmiştir. Bu söylemiyle uzun bir sömürgecilik geçmişi olan Latin Amerika halkları genelinde aşırı yoksul ve marjinal kesimlerin desteğini kazanmıştır.

Sonuç olarak Chavez'in uyguladığı iç ve dış politikalar başta Güney Amerika olmak üzere tüm dünyada geniş etki yaratmıştır. Bolivya'da Morales, Ekvador'da Correa ve Nikaragua'da Ortega gibi Chavez tarzı ekonomi ve siyaset izleyen liderlerin işbaşına gelmesiyle bölgede güçlü bir sol eksen oluşmuştur. Ayrıca Chavez; Çin, Rusya ve İran gibi güçlü bir karşı hegemonya potansiyeli olan ülkelerle işbirliği yaparak sadece Venezuela için değil Latin Amerika genelinde birçok ülke için yeni ticaret ortaklıkları ve yatırım imkânları yaratmış, yeni müttefikler edinmeyi başarmıştır.

Hugo Chavez ve Venezuela'da uyguladığı politikalar dünyada geniş ilgi uyandırmışsa da Türkiye için aynı şeyi söylemek oldukça zordur. Tarihsel olarak Güney Amerika'ya fazla ilgi göstermeyen Türkiye, Chavez döneminde de gelişmeleri uzaktan izlemeyi tercih etmiştir. Bu politikayla paralel şekilde Türk Basını da Latin Amerika'ya ve Chavez'e yayınlarında fazla yer ayırmamayı tercih etmiştir. Bununla birlikte ölümünden sonra (5 Mart 2013) Venezuela ve Chavez'e ilişkin haberlerde gözle görülür bir artışın yaşandığı gözlenmektedir.

Tüm dünyada büyük ilgi uyandıran Nisan 2002 darbe girişiminin Türk Basınında nasıl haberleştirildiği, özellikle 2000 sonrasında sıklıkla neredeyse bütün basın yayın kurumları ve gazeteciler tarafından dile getirilen "her tür darbeye karşı olma söyleminin" ne kadar gerçeği yansıttığını belirlemek açısından fikir verebilecek nitelikte bir olaydır.

Bu kapsamda bu çalışmada 11-13 Nisan 2002 döneminde yaşanan darbe girişiminin Türk basınında nasıl sunulduğu, yazılı basında çıkan haberlerin içerik ve söylem analizi yöntemleriyle çözümlenmesiyle belirlenecektir. Bu analiz yapılırken dönemin çoksatar gazeteleri olması ve ana akım (merkez, liberal-çoğulcu popülist) basını temsil etmeleri sebebiyle seçilen Hürriyet, Sabah ve Milliyet; muhafazakâr-İslamcı ideolojinin temsilcisi olması sebebiyle seçilen Zaman ve Yeni Şafak; sol çizgide yayın yapması sebebiyle seçilen Cumhuriyet ve Radikal gazetelerinde, 10 Nisan-30 Nisan 2002 döneminde çıkan Venezuela'daki darbe girişimine ilişkin haberler içerik ve söylem analizi yöntemleriyle incelenmiştir.

4. Gazetelerden Elde Edilen Bulguların Değerlendirilmesi

4.1 İçerik Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

4.1.1 Haber Sayılarına İlişkin Bulgular

Bir gazetede yayımlanan haber sayısının fazlalığı ya da azlığı, o gazetenin konuya verdiği önemi de gösterdiğinden haber sayıları bir çözümleyici kategori olarak tanımlanmıştır. Böylece farklı çizgilerde yayın yapan altı gazetenin, Venezuela'da yaşanan askeri darbe olayına ne ölçüde ilgi gösterdiği belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu kapsamda Hürriyet, Milliyet, Sabah, Cumhuriyet, Radikal, Zaman ve Yeni Şafak gazeteleri üzerinde yapılan tarama sonucunda 10 Nisan-30 Nisan 2002 döneminde Venezuela'da yaşanan darbe girişimine ilişkin toplam 88 haberin yayımlandığı; bu haberlerin 13'ünün Hürriyet, 4'ünün Sabah, 5'inin Milliyet, 34'ünün Cumhuriyet, 16'sının Radikal, 5'inin Zaman, 11'inin ise Yeni Şafak Gazetesi'nde çıktığı belirlenmiştir.

Tablo 1: Darbe Haberlerinin Gazetelere Göre Dağılımı

	Hürriyet	Sabah	Milliyet	Cumhuriyet	Radikal	Zaman	Y.Şafak	Toplam
Sayı	13	4	5	34	16	5	11	88
Oran	%14,8	%4,5	%5,7	%38,6	%18,2	%5,7	%12,5	%100

Yapılan analiz sonucunda, Venezuela'da yaşanan darbeye ilişkin haberlere, Türk Basını'nın fazla ilgi göstermediği, bu haberlere en çok yer veren gazetenin Cumhuriyet (%38,6), en az yer veren gazetenin ise Sabah (%4,5) olduğu saptanmıştır. Her ne kadar gazetelerin tamamının son yılların en önemli darbelerinden birisi olan bu olaya geniş yer ayırmış olması beklenmişse de, Cumhuriyet dışındaki gazetelerin olaya fazla yer ayırmadığı belirlenmiştir. Olayı görmezlikten gelme, olaya gereken önemin verilmemesine neden olacağından; haber sayıları medyanın olaya olan merak ve ilgisini ortaya koyan ölçütlerdendir (Narin, 2008: 93). Bu çerçevede Türk Basını'nın (az satar bir gazete olan Cumhuriyet dışında) darbe olayını adeta

görmezden geldiği söylenebilir. Gazeteler Türkiye'nin en önemli müttefiki olarak görülen ABD tarafından olumlu karşılanan bu darbe olayına mesafeli yaklaşmış, olaya ilişkin az sayıda haber vererek konuyu önemsizleştirmişlerdir.

4.1.2 Haberlerin Yayımlandığı Sayfalara İlişkin Bulgular

Bir gazetede haberin yayımlandığı sayfa, aynı zamanda o gazetenin bu habere verdiği önemi de gösterdiğinden, haberin yayımlandığı sayfa bir çözümleyici kategori olarak tanımlanmıştır. Böylece ideolojik olarak farklı çizgilerde yayın yapan altı farklı gazetenin Venezuela'da yaşanan darbeye ilişkin haberlere atfettiği önem belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla haberlerin yer aldığı sayfalar, en önemli haberlerin yer aldığı kabul edilen birinci sayfa (kapak sayfası) ve ikincil önemdeki haberlerin yer aldığı iç sayfalar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır ve bu başlıklar altında incelenmiştir.

Bu çerçevede gazeteler üzerinde yapılan tarama sonucunda toplam 88 haberin sadece 9'unun birinci sayfada, 79'unun iç sayfalarda yayımlandığı; Hürriyet'te yayımlanan 13 haberin 2'sinin birinci sayfadan, 11'inin iç sayfalardan; Sabah'ta yayımlanan 4 haberin 1'inin birinci sayfadan, 3'ünün iç sayfalardan; Milliyet'te yayımlanan 5 haberin tamamının iç sayfalardan; Cumhuriyet'te yayımlanan 34 haberin 4'ünün birinci sayfadan, 30'unun iç sayfalardan; Radikal'de yayımlanan 16 haberin tamamının iç sayfalardan; Zaman'da yayımlanan 5 haberin tamamının iç sayfalardan, Yeni Şafak'ta yayımlanan 11 haberin 2'sinin birinci sayfadan, 9'unun iç sayfalardan verildiği tespit edilmiştir:

Tablo 1: Darbe Haberlerinin Gazeteler Göre Yayımlandığı Sayfalar

	Hürriyet	Sabah	Milliyet	Cumhuriyet	Radikal	Zaman	Y.Şafak	Toplam
Kapak	2	1	0	4	0	0	2	9
İç Sayfalar	11	3	5	30	16	5	9	79

Yapılan analiz sonucunda Venezuela'daki darbe olayının Türk Basınında beklenenin aksine fazla ilgi uyandırmadığı, gazetelerin darbeye ilişkin haberleri genellikle iç sayfalardan vermeyi tercih ettiği; gazeteler arasında haberleri yayımladıkları sayfalar bağlamında, anlamlı farklılıkların bulunmadığı; sadece Cumhuriyet Gazetesinin bir önceki alt başlıktaki saptamamızla paralel şekilde diğerlerine göre bu haberlere daha çok önem atfederek darbeye ilişkin haberleri 4 kez ilk sayfasına taşıdığı belirlenmiştir.

4.1.3 Haberlerin Büyüklüğüne İlişkin Bulgular

Yayımlanan haberin gazete sayfasında kapladığı alan, aynı zamanda gazetenin ona verdiği değerle de yakından ilgili olduğundan, haberin büyüklüğü bir çözümleyici kategori olarak tanımlanmıştır. Böylece ideolojik olarak farklı çizgilerde yayın yapan altı farklı gazetenin, Venezuela'da yaşanan darbeye ilişkin haberlere atfettiği önem belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla incelenen haberler manşet, sürmanşet, küçük ve büyük haber olmak üzere dört gruba ayrılmış ve bu başlıklar altında incelenmiştir. Bir haberin gazete sayfasında kapladığı alan, yazı alanının 1/ 4'ünden büyükse haber büyük haber, küçükse küçük haber olarak kodlanmıştır.

Bu çerçevede, gazeteler üzerinde yapılan tarama sonucunda toplam 88 haberin 1'inin manşet, 2'sinin sürmanşet, 52'sinin büyük haber, 33'ünün küçük haber olarak verildiği; Hürriyet'in yayımladığı 12 haberin 1'sinin sürmanşet, 7'sinin büyük haber, 5'inin küçük haber; Sabah'ın yayımladığı 4 haberin 1'sinin büyük haber, 3'ünün küçük haber; Milliyet'in yayımladığı 5 haberin 3'ünün büyük haber, 2'sinin küçük haber; Cumhuriyet'in yayımladığı 34 haberin 1'sinin manşet, 21'inin büyük haber, 12'sinin büyük haber; Zaman'ın yayımladığı 5 haberden 1'sinin büyük haber, 4'ünün küçük haber, Yeni Şafak'ın yayımladığı 11 haberin 1'sinin sürmanşet, 8'inin büyük haber, 2'sinin küçük haber olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: Gazeteler Göre Haber Boyutları

	Hürriyet	Sabah	Milliyet	Cumhuriyet	Radikal	Zaman	Y.Şafak	Toplam
Manşet	0	0	0	1	0	0	0	1
Sürmanşet	1	0	0	0	0	0	1	2
Büyük Haber	7	1	3	21	11	1	8	52
Küçük Haber	5	3	2	12	5	4	2	33

Bu kategori çerçevesinde yapılan analiz sonucunda, Hürriyet, Cumhuriyet, Radikal ve Yeni Şafak gazetelerinin darbe olayına ilişkin haberleri büyük boyutlarda vermeyi tercih ettiği belirlenmiştir. Böylece Türk Basınının darbe olayına ilişkin haberlere birinci sayfalarında yer vermemekle birlikte daha çok ilgili okuyucularca okunan iç sayfalarda geniş yer ayırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. Söylem Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde Venezuela'da yaşanan darbe olayı ile ilgili haberler Hollandalı dilbilimci Teun A. Van Dijk'in geliştirdiği eleştirel söylem çözümlemesi modeli çerçevesinde çözümlenmiştir. Haberi makro ve mikro yapılarına göre inceleyen Van Dijk'in söylem analizi yönteminden hareket edilerek seçilen dönemde yayımlanan haberler, makro ve mikro yapılarına göre çözümlenmiştir. Makro yapı çözümlemesi çerçevesinde başlıklar, haber girişleri, ana olay sunumu, haber kaynakları, ardalın ve bağlam bilgisi gibi unsurlar ele alınırken mikro yapı çözümlemesi çerçevesinde ise haberlerin cümle yapıları ve kelime seçimleri (van Dijk, 2007: 169-170) gibi unsurları ele alınmıştır.

4.2.1. Haberlerin Makro Yapıları

Bu alt başlık altında Van Dijk'in söylem analizi yönteminden yola çıkılarak seçilen haberler; haber başlıkları, haber girişleri, ana olayların sunumu, arka plan bilgisi başlıkları altında analiz edilecektir.

4.2.1.1. Gazetelerin Haber Başlıkları

Gazete haberlerinin en ilgi çeken bölümleri başlıklardır. Başlık ne kadar çarpıcı olursa haberin okuyucunun dikkatini çekme ve okunma olasılığı da o kadar yüksek olmaktadır. Haber metinleri içerisinde öncelikle başlıklar okunmakta ve başlığın ilgi çekmesi halinde haberin devamı okunmaktadır. Ayrıca başlıklarda verilen bilgi, haber metninin anlamlandırılması sürecinde ve metnin geri kalanının okunmadan ana temaların anlaşılması noktasında oldukça önemlidir.

Gazeteler üzerinde yapılan tarama sonucunda Venezuela'da yaşanan darbe olayı ile ilgili haber başlıklarında vurgulanan konuların gazetelere göre farklılıklar göstermekle birlikte en çok vurgulanan temanın ABD'nin tutumu ve petrol olduğu belirlenmiştir:

- "ABD: Venezuela'daki Darbe Sayılmaz" (Hürriyet, 14.04.2002)
- "Chavez döndü petrol fiyatları yükseldi" (Hürriyet, 16.04.2002)
- "Darbeciler ABD'ye Planlarını Bildirmiş" (Hürriyet, 16.04.2002)
- "Petrol Darbesi" (Milliyet, 13.04.2002)
- "Petrol Grevine Bush'tan Onay" (Cumhuriyet, 13.04.2002)
- "ABD Üzüldü; Küba Sevindi" (Cumhuriyet, 16.04.2002)
- "Washington Telaşlandı" (Cumhuriyet, 17.04.2002)
- "Carmona ABD'yi Dinlemedi" (Cumhuriyet, 18.04.2002)
- "Petrol Fiyatlarında Yaz Alarmı" (Cumhuriyet, 18.04.2002)
- "Darbeciler Yanında ABD'li Subay" (Cumhuriyet, 21.04.2002)
- "Göründüğü Kadar Süper Olmayan Güç" (Cumhuriyet, 22.04.2002)
- "Eski Darbeci Darbe İle Gitti" (Radikal, 13.04.2002)
- "Darbenin Adı Petrol" (Radikal, 14.04.2002)
- "Darbe ABD'den Sorulur" (Radikal, 16.04.2002)
- "Petrol Ülkesi Venezuela'da Ordu Yönetime El Koydu" (Zaman, 13.04.2002)
- "Venezuela'daki Askeri Darbe CIA Fiyaskosu Muydu?" (Zaman, 16.04.2002)
- "Venezuela'da Petrol Darbesi" (Yeni Şafak, 13.04.2002)
- "Venezuela'da ABD Darbesi" (Yeni Şafak, 14.04.2002)
- "Petrol Ambargosuna İlk Kurban" (Yeni Şafak, 14.04.2002)

Milliyet dışındaki gazeteler, Chavez'in darbe sonrasında tekrar göreve dönmesini "muhteşem" bir olay olarak sunmuşlardır:

- "Chavez'in Muhteşem Dönüşü" (Hürriyet, 15.04.2002)
- "Muhteşem Dönüş" (Sabah, 15.04.2002)
- "Chavez'in Muhteşem Dönüşü" (Sabah, 15.04.2002)
- "Ülkenin Yoksul Kitleleri Patron Destekli Darbeye Direndiler ve Son Sözü Söylediler: Chavez'le Devam" (Cumhuriyet, 15.04.2002)
- "Küllerinden Doğdu" (Radikal, 15.04.2002)
- "Chavez 48 Saat Sonra Muhteşem Bir Dönüş Yaptı" (Zaman, 15.04.2002)
- "Muhteşem Dönüş" (Yeni Şafak, 15.04.2002)

Hürriyet, Zaman ve Yeni Şafak gazetelerinde Chavez ve Saddam Hüseyin ilişkisi üzerinde sıklıkla durulan bir tema olmuş, iki devlet başkanının yakınlığını ifade eden başlıklar kullanılmıştır:

- "Saddam'a Destek Başkanı Devirdi" (Hürriyet, 13.04.2002)
- "(Saddam Hüseyin) Şoförlüğünü Bile Yapmıştı" (Hürriyet, 13.04.2002)
- "Irak'tan Kutlama" (Hürriyet, 15.04.2002)
- "İlk kutlayan Saddam Oldu" (Sabah, 15.04.2002)
- "Chavez'e İlk Kutlama Irak'tan Geldi" (Zaman, 15.04.2002)

Chavez Saddam Hüseyin ilişkisini vurgulayan bu başlıklar yoluyla Chavez de, Saddam Hüseyin, Muammer Kaddafi, Fidel Castro gibi kendi halkına zulmeden bir diktatör olarak kodlanmakta ve dünya kamuoyundan dışlanmış bir lider olduğuna işaret edilmektedir. Her ne kadar bu tema Cumhuriyet, Radikal ve Yeni Şafak gazetelerinde yayımlanan haber içeriklerinde de kullanılmışsa da, bu gazetelerde vurgulan şey, darbenin Chavez'in ABD karşıtı bir politikacı olması ve ABD karşıtı politikacılarla işbirliği yapması sebebiyle gerçekleştirilmiş olabileceği görüşüdür.

Cumhuriyet, Radikal ve Yeni Şafak Gazetelerinden bazı köşe yazarları Türkiye'de yaşanan darbelerle Venezuela arasında karşılaştırmalar yapan yazılar kaleme almıştır:

- "Chavez Olayı Bir Derstir(Oktay Akbal)" (Cumhuriyet, 18.04.2002)
- "Chavez'den Öğreneceklerimiz (Toktamış Ateş)" (Cumhuriyet, 18.04.2002)
- "Darbenin Çatlağından Bakınca (Ergin Yıldızoğlu)" (Cumhuriyet, 17.04.2002)
- "Venezuela ve Türkiye; Sesli ve Sessiz Darbeler (E. Manisalı)" (Cumhuriyet, 19.04.2002)
- "Üstelik Adı 'Liberal' Soyadı 'Demokrasi' (Atilla İlhan)" (Cumhuriyet, 29.04.2002)
- "Venezuela Farkı (Mehmet Ali Kışlalı)" (Radikal, 19.04.2002)
- "RTÜK'ten Venezuela'ya (Nazlı Ilıcak)" (Yeni Şafak, 17.04.2002)
- "Venezuela Darbesi ve RTÜK Yasası (Ömer Çelik)" (Yeni Şafak, 15.04.2002)
- "Darbeler Dönemi Başlıyor mu?" Derken... (Koray Düzgören)" (Yeni Şafak, 16.04.2002)
- "Venezuela Nere, Türkiye Nere? Demeyin" (Taha Kıvanç) (Yeni Şafak, 17.04.2002)

Gazete başlıklarından çıkan en ilginç sonuç ise liberal çoğulcu basını temsilen seçilen Hürriyet, Sabah ve Milliyet gazetelerinin neredeyse darbeyi olumlu karşılayan çeşitli başlıklar atmalarıdır. Bu çerçevede Türk Basınının son yıllarda üzerinde birleştiği en önemli ortak paydalarından birisi olan her koşulda darbelere karşı olma yaklaşımının, Venezuela örneğinde yarılmaya uğradığı söylenebilir. Nitekim bazı gazete başlıklarında darbe yapan Ordu'nun halkı Chavez'den kurtardığı ya da darbeye görevinden alınan Chavez'in ülkesine kaos getirdiği ifade edilmiştir:

- "Halkı, Başkannın Askerinden Ordu Kurtardı"(Hürriyet, 13.04.2002)
- "Patronların Patronu Görevde" (Hürriyet, 13.04.2002)
- "ABD: Venezuela'daki Darbe Sayılmaz"(Hürriyet, 14.04.2002)
- "Chavez döndü petrol fiyatları yükseldi" (Hürriyet, 14.04.2002)
- "24 Saatte Devrildi" (Sabah, 13.04.2002)
- "Seçimle İktidara Gelen Darbeci İlk Liderdi" (Sabah, 13.04.2002)
- "Chavez Laneti" (Sabah, 21.04.2002)
- "Darbeci Chaves Kaos Getirdi" (Milliyet, 14.04.2002)
- "Chavez Eski Bir Darbeci" (Milliyet, 15.04.2002)

Hatta sol liberal çizgide yayım yapan Radikal Gazetesi bile darbe olayını okuyucularına ilk kez duyurduğu 13.04.2002 tarihli haberde "Eski Darbeci Darbe İle Gitti" başlığını kullanmış ve

haber sporunda "150 bin kişiye Chavez'in emriyle ateş açıldığı söyleniyor" bilgisini paylaşmıştır. Her ne kadar sonraki günlerde Chavez'e olumsuz yaklaşan bu söylemi terk etmişse de Radikal'in, bir darbe olayını bu şekilde haberleştirmiş olması beklenmeyen bir sonuç olarak karşımıza çıkmıştır.

Başlıklar, ideolojik yapıyı doğrudan özetleyen ya da haber metninin ideolojik özünü barındıran bir nitelik taşımaktadır. Bu doğrultuda haberin makro ve mikro yapısı içerisindeki unsurların ideolojik konumlanması da haber başlığında temsil edilmektedir (Dağtaş ve Canpolat, 2009: 10-11). Bu çerçevede, Venezuela'da yaşanan darbe olayına ilişkin haber başlıkları göz önüne alındığında Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazetelerinin benzer bir ideolojik konumlanma içinde olduğu, darbe olayını açıktan desteklemeseler bile haber içeriklerinde Chavez'e ilişkin olumsuz bilgiler vermek suretiyle darbeye bir anlamda meşruiyet attikleri; buna karşın Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetelerinin ise açık şekilde darbeye karşıt bir söylem benimsedikleri söylenebilir.

4.2.1.2. Gazetelerin Haber Girişleri

Haber girişleri, haberin ana fikrini okuyucuya sunan kısımlarıdır. Haberlerin bu kısımlarında haber metninin genel yapısını ve anlamını içeren özet bilgi sunulur ve okuyucunun habere konu edilen ana olayı anlayabilmesine katkı sağlanır. Bu çalışma kapsamında incelenen gazetelerden Hürriyet'te 4, Sabah'ta 3, Milliyet'te 2, Cumhuriyet'te 7, Radikal'de 3, Zaman'da 4, Yeni Şafak'ta 3 haberde haber girişi kullanıldığı belirlenmiştir.

Yapılan analiz sonucunda gazetelerin haber girişlerinde darbenin başlıca sebeplerinin Venezuela'nın önemli bir petrol üreticisi olması, Chavez'in ABD karşıtı politikalar izlemesi, darbe öncesinde yaşanan gösteriler ve bu gösterilerde aşırı şiddet kullanılması olarak sunulduğu belirlenmiştir:

"Geçen cuma günü Venezuela'da gerçekleştirilen darbe sadece 48 saat sürdü. **Petrol üretimindeki kısıntıyı protesto eden on binlerce insanın üzerine ateş açılmasından sonra generaller tarafından istifaya zorlanan Devlet Başkanı Hugo Chavez, sokaklardaki destek gösterileri üzerine dün yeniden görevine döndü**" (Hürriyet, 15.04.2002).

"ABD'nin petrol ihtiyacının yüzde 13'ünü karşılayan Güney Amerika ülkesi Venezuela'da, son üç gün içinde **yaşanan gösteriler sonucu iktidardaki Hugo Chavez, ordunun da baskısıyla görevi bırakmak zorunda kaldı. ABD, Chavez'in görevden uzaklaştırılmasına destek verdiğini açıkladı.**" (Zaman, 13.04.2002).

"İki gün önce **ordunun baskısıyla devlet başkanlığı görevini bırakmak zorunda kalan Venezuela lideri Hugo Chavez, dün eski görevini yeniden devraldı. ABD karşıtı politikalarıyla bilinen Hugo Chavez, yaptığı ilk açıklamada, darbecilere karşı insan hakları ihlali olmayacağı garantisini verdi.**" (Zaman, 15.04.2002).

"Venezuela'da Şubattan beri Başkan Chavez'e karşı yoğunlaşan muhalefetin başını çeken **en büyük işadamları derneği Fedecamaras, Ordunun desteği ile Chavez'i istifaya zorladı**" (Cumhuriyet, 13.04.2002).

"Venezuela'daki darbeye **Washington'ın yeşil ışık yaktığı ileri sürülüyor**" (Cumhuriyet, 13.04.2002).

"Venezuela'da **ordu yönetime el koydu. Petrolü devletleştirmeye kalkışan Chavez görevden alındı. Venezuela, ABD'nin yeni enerji politikası kapsamında Kolombiya ile "müdahale edilecek ülkeler" listesinde.**" (Yeni Şafak, 14.04.2002).

"ABD'nin **darbe ile devirdiği Chavez'in, İsrail'in Filistin'deki katliamlarını protesto etmek için petrol ambargosuna katılmaya hazırladığı bildirildi. 19 Latin Amerika ülkesi ABD darbesini kınadı.**" (Yeni Şafak, 15.04.2002).

Darbenin başarısız olması ve Chavez'in geri dönmesinin sebepleri ise; halkın bir kısmının Chavez lehindeki gösterileri, Ordu içindeki bazı grupların Chavez'i desteklemesi ve Carmona'nın Meclis'i feshetmek gibi yanlış politikalar yürütmesi şeklinde açıklanmıştır:

"...**Generaller tarafından Devlet Başkanı Hugo Chavez, sokaklardaki destek gösterileri üzerine dün yeniden görevine döndü. Ordu içinden de bir grup Chavez'in dönüşü için ağırlığını koydu**" (Hürriyet, 15.04.2002).

"Ordunun yaptığı darbeye 48 saat devrik kalan Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez onbinlerin sevgi gösterileri arasında sarayına geri döndü" (Sabah, 15.04.2002)

"Venezuela'daki darbe öyküsünde son perde: İki gün önce **sokak gösterileri sonucu askerlerin devirdiği** Devlet Başkanı Hugo Chavez, bu kez lehindeki gösteriler ve **ordunun bölünmesinin** ardından iktidarı geri aldı" (Milliyet, 15.04.2002).

"New York Times (ABD) **Dışişleri Bakanlığının** Carmona'ya Meclis'in dağıtılmasının aptalca olacağını bildirdiğini yazdı" (Cumhuriyet, 18.04.2002).

"Petrol zengini Venezuela'da Chavez'e yapılan darbeyle başa geçen **sağcı** Carmona, parlamentoyu feshetti. **ABD ise darbeden memnun**" (Radikal, 14.04.2002).

"Venezuela'da ordu 48 saatte iki darbe yaptı. Chavez, ordudaki rüzgâr ters esince yine başa geçti. **ABD destekli işadammın ise hevesi kursağında kaldı**" (Radikal, 15.04.2002).

"**Amerikan hegemonyasına meydan okuduğu için ABD planlı askeri darbeyle** görevinden alınan Chavez, kendine bağlı askerler ve onbinlerce insanın desteğiyle başkente dönüp, darbecileri devirdi. Amerika, 'arka bahçesinde' büyük bir hezimetle uğradı." (Yeni Şafak, 15.04.2002).

Bunun yanında Hürriyet, Sabah ve Milliyet gazetelerinin haber girişlerinde ana olaya ilişkin genel bilgilendirmenin, özellikle Chavez'in olumsuz özellikleri ön plana çıkarılarak yapıldığı saptanmıştır. Söz konusu gazetelerde Chavez'in 1992 yılında gerçekleştirdiği başarısız darbe girişimine atıfta bulunularak kendisinin eski bir darbeci olduğu, Saddam Hüseyin, Muammer Kaddafi gibi diktatörlerle dost olduğu, petrol fiyatlarında istikrarsızlığa sebep olduğu, işçi hareketlerini zor kullanarak bastırıldığı gibi temalar ön plana çıkarılmıştır:

"**Dünyada Saddam'ın petrol ambargosuna tek destek veren kişi olan Venezuela Devlet Başkanı Chavez, kanlı olaylar ve ordunun baskısı nedeniyle istifa etmek zorunda kaldı. Chavez, hem patronların, hem işçilerin büyük tepkisini çekmişti**" (Hürriyet, 14.04.2002).

"Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez'i protesto gösterisinde **13 kişi öldü** 110 kişi yaralandı... " (Hürriyet, 14.04.2002).

"**Fidel Castro yasta!** En yakın dostu ve öğrencisi olan Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez, silahlı kuvvetlerin baskısıyla **istifa etti** ve orduya ait bir kaleye hapsedildi. Chavez'in gidişiyle **petrol fiyatları hızla düşüşe** geçti." (Sabah, 13.04.2002).

"Dünyanın en önemli petrol üreticilerinden olan ve OPEC Genel Sekreterliğini elinde bulandıran Venezuela'da Chavez iktidarının askeri darbeyle devrilmesi **petrol fiyatları ile ilgili tedirginliği azalttı**" (Milliyet, 13.04.2002).

Sonuç olarak, incelenen gazetelerin haber girişlerinin, okurları darbe olayı ve sonrasında yaşanan gelişmeler konusunda genel anlamıyla bilgilendirici bir nitelikte olduğu; Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazetelerinin haber girişlerinde Chavez'e yönelik olumsuz bir yaklaşımın hâkim olduğu saptanmıştır.

4.2.1.3. Gazetelerde Ana Olayların Sunumu

Ana olayların sunumu haber girişleri ile yakından ilgilidir. Nitekim ana olaya, genellikle haber girişlerinde yer verilmektedir (Özer, 2009: 100). İncelenen gazetelerde de haber girişlerinde ana olaya yer verildiği görülmüştür. Bununla birlikte çoğunlukla haber girişlerinde ve devamında olayların sebepleri net şekilde açıklanmamıştır.

Hürriyet Gazetesi attığı başlıklarla paralel şekilde darbenin sebebini darbe öncesinde yaşanan gösterilere, Chavez'in Fidel Castro ve Saddam Hüseyin gibi ABD karşıtı liderlerle işbirliğine ve yürüttüğü ABD karşıtı politikalara bağlamıştır. Haber girişlerinde çoğu zaman Chavez'e ilişkin olumsuz bilgiler vurgulanmış, okuyucunun Chavez'e sempati duymasına sebep olabilecek bilgilere yer verilmemiştir. Örneğin "**Dünyada Saddam'ın petrol ambargosuna tek destek veren kişi olan Venezuela Devlet Başkanı Chavez, kanlı olaylar ve ordunun baskısı nedeniyle istifa etmek zorunda kaldı. Chavez, hem patronların, hem işçilerin büyük tepkisini çekmişti**" (Hürriyet, 14.04.2002), gibi uzun bir haber girişinde darbenin sebebi Venezuela'da yaşanan kanlı olaylar ve Chavez'in Saddam'ın petrol ambargosuna desteği olarak gösterilmiş; ancak Saddam'ın petrol ambargosunun sebebinin Filistin'e destek olduğu ifade edilmemiştir (Bu bilgi haber içeriğinde bir cümle ile verilmiştir). Hürriyet yaşanan askeri darbeyi Chavez'in halkına şiddet uygulaması ve uzlaşmaz tutumu sonucunda yaşanan bir olay olarak sunmuştur:

"İşverenlerin ve işçi sendikalarının genel grev çağrısına, Chavez'in "böyle birşeye **asla izin vermem**" karşılığı vermesi ve ardından protesto gösterileri için işçilerin sokağa dökülmesi üzerine şiddet patlak verdi" (Hürriyet, 13.04.2002).

"Başkanlık Sarayı'na yürümek isteyen muhalif grupların üzerine, **Chavez'in silahlı adamları ve jandarma hedef gözetmeksizin ateş açtı**. Kurşunlara aldırmadan yürümek isteyen protestocular, jandarma ve Chavez yanlılarının aşırı sert tutumuyla karşılaştı. Bunun üzerine, başta Genelkurmay Başkanı olmak üzere ülkenin yüksek rütbeli subayları, sivil halkı katletmekle suçladıkları Chavez'i istifaya davet etti.

Harekete geçen askeri birlikler, devlet TV binasını ve önemli kurumları ele geçirdiler ve başkent Caracas'ta kontrolü sağladılar." (Hürriyet, 13.04.2002).

"Petrol üretimindeki kısıntıyı protesto eden **on binlerce insanın üzerine ateş açılmasından** sonra generaller tarafından istifaya zorlanan Devlet Başkanı Hugo Chavez, sokaklardaki destek gösterileri üzerine dün yeniden görevine döndü" (Hürriyet, 15.04.2002).

"Chavez **yanlılarının ateş açması** üzerine 13 kişi öldü" (Hürriyet, 13.04.2002).

"Perşembe günü 15 kişinin öldüğü Chavez karşıtı gösterilerde **keskin nişancılardan bir fotoğrafçıyı da öldürmesi** bardağı taşıran son damla oldu." (Hürriyet, 16.04.2002)

Sabah gazetesinde Hürriyet'e benzer bir söylem hâkimdir. Örneğin "Fidel Castro yasta! En yakın dostu ve öğrencisi olan Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez, silahlı kuvvetlerin baskısıyla istifa etti ve orduya ait bir kaleye hapsedildi. Chavez'in gidişyle petrol fiyatları hızla düşüşe geçti" (Sabah, 13.04.2002) şeklindeki uzun haber girişinde darbenin ve petrol fiyatlarının düşüşünün sebebi açıklanmamış, Chavez petrol fiyatlarındaki yükselişin tek faili olarak işaretlenmiştir. Hürriyet'e benzer şekilde Sabah da askeri darbeyi Chavez'in yanlış uygulamaları ve uzlaşmaz tutumu sonucunda yaşanan bir olay olarak sunmuştur:

"Chavez'in devlet kontrolündeki petrol şirketi PDVSA'nın başına kendi yandaşlarını getirmesi üzerine şirket çalışanları greve gitti... Perşembe günü düzenlenen protesto gösterilerinde **halka ateş açılması** ise bardağı taşıran son damla oldu... Olaylar üzerine Hava Kuvvetleri Komutanı General Marco Antonio Gerreira Torres'in başını çektiği 10 üst düzey komutan Chavez'e istifa çağrısı yaptı. İstifa etmeyi reddeden Chavez **göstericilere yönelik şiddeti artırma yoluna gitti**. Ölü sayısı 13'e yaralı sayısı 100'e ulaştı." (Sabah, 13.04.2002).

"Chavez Temmuz 2000'de 6 yıllığına tekrar Devlet Başkanı oldu. Ancak **kullandığı keskin dil** toplumun değişik kesimlerindeki fikir ayrılıklarını derinleştirdi. Libya ve Irak'ı ziyaret etmesi, Küba lideri Castro ile yakınlığı ve Kolombiya'daki iç savaşta yanlı tutumu yüzünden dünya kamuoyunun tepkisini çekti." (Sabah, 13.04.2002)

Milliyet gazetesinde de Hürriyet ve Sabah ile benzer hatta onlardan daha sert bir söylem hâkimdir. Milliyet de diğerleri gibi darbenin sebebini darbe öncesinde yaşanan gösterilere ve yürüttüğü petrol politikalarına bağlamış ve Chavez'i petrol fiyatlarındaki istikrarsızlığın baş aktörü olarak işaretlemiştir. Ayrıca Milliyet'in haber girişlerinde de sebeplerden çok sonuçlar vurgulanmış, olayın nedenlerine yer verilmemiştir. Örneğin "Dünyanın en önemli petrol üreticilerinden olan ve OPEC Genel Sekreterliğini elinde bulandıran Venezuela'da Chavez iktidarının askeri darbeye devrilmesi petrol fiyatları ile ilgili tedirginliği azalttı" (Milliyet, 13.04.2002) şeklindeki haber girişinde ve yazının devamında tedirginliğin neden azaldığından bahsedilmemiştir. Benzer şekilde "Venezuela'daki darbe öyküsünde son perde: İki gün önce sokak gösterileri sonucu askerlerin devirdiği Devlet Başkanı Hugo Chavez, bu kez lehindeki gösteriler ve ordunun bölünmesinin ardından iktidarı geri aldı" (Milliyet, 15.04.2002) şeklindeki haber girişinde ve yazının devamında darbenin başarısızlığını ordu içindeki bölünmeyle açıklamış; ancak bu bölünmenin sebepleri açıklanmamıştır. Üstelik bu şekildeki ifadelerle halkın Chavez'e verdiği destek de ikinci plana itilmiştir.

Milliyet'te 15.04.2002 tarihinde yayımladığı "Darbeci Chavez Kaos Getirdi" başlıklı haberde ise "Daha çok askerlerde görülen 'şu ülkeyi bir ele geçirsem her şeyi anında düzeltirim' anlayışının Venezueladaki temsilcisi Hugo Chavez sonunda ülkesini tam bir kaosa sürüklemeyi başardı" şeklindeki girişten sonra "Venezuela'da iktidardan uzaklaştırılan, ancak ordunun yardımıyla geri gelen Chavez'in ülkeyi çıkmaza sürüklediği belli" ifadelerini kullanarak Chavez'e yönelik olumsuz tavrını açıkça ortaya koymuştur. Milliyet bu şekildeki haberlerle yaşanan askeri darbeyi Chavez'in yanlış politikaları sonucu yaşanan bir olay olarak sunmuş ve adeta darbeyi destekler bir yayın politikası izlemiştir.

Cumhuriyet gazetesinde, öncekilerin aksine Chavez yanlısı bir söylem hâkimdir. Chavez'in olumsuz yönlerine fazla değinilmeyen Cumhuriyet'te, haber girişleri kısa olmakla birlikte ana olayı diğerlerine göre daha açık bir şekilde ifade etmektedir. Örneğin "Chavez'in göreve dönmesinin ardından 'istifa ettiği', 'ülkeyi terk ettiği' yönünde yapılan tüm açıklamaların asılsız olduğu ortaya çıktı" (Cumhuriyet, 15.04.2002). Bununla birlikte Cumhuriyet gazetesinde de "Venezuela'daki başarısız darbe girişimine tepkiler sürüyor" (Cumhuriyet, 16.04.2002) şeklindeki haber girişlerinde ve devamında görüldüğü gibi olayın nedenleri ayrıntılı olarak açıklanmamış, daha çok olayların gelişimi ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Cumhuriyet gazetesi askeri

darbeyi Chavez'in uyguladığı halkçı ve ABD karşıtı politikalarından rahatsız olan çevrelerin (patronların/zenginlerin) girişimleri sonucu yaşanan bir olay olarak sunmuş ve ABD'yi darbenin arkasındaki güç olarak göstermiştir:

"Yaptığı kamulaştırmalar ve işverenleri rahatsız eden vergi düzenlemeleriyle patronların şimşeklerini çeken Chavez, Libya ve Irak'a yaptığı ziyaretler ve Küba ile yakın ilişkisi nedeniyle ABD'nin desteğini alan ordu tarafından antidemokratik olduğu gerekçesiyle eleştiriliyor ve darbe söylentileriyle boğuşuyordu" (Cumhuriyet, 13.04.2002).

Ayrıca diğer gazetelerden farklı olarak Cumhuriyet'te darbe öncesi yaşanan kanlı olaylardan Chavez'i sorumlu tutan haberler yayımlanmamıştır:

"Chavez karşıtlarıyla destekçileri ve olaylara müdahale eden güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmalarda 13 kişi öldü, 100'den fazla kişi yaralandı." (Cumhuriyet, 13.04.2002)

"Muhalefet geçen hafta çıkan olaylarda 60-70'e yakın kişinin ölümünden ve 400'den fazla kişinin yaralanmasında Chavez'i sorumlu tutuyor. Oysa ölenlerin çoğunun Chavez yanlısı olduğu belirtiliyor." (Cumhuriyet, 19.04.2002)

Radikal gazetesinde de genel anlamıyla darbe karşıtı bir söylem hâkimdir. Bu gazetede de olayın nedenlerinin açıklanmadığı kısa haber girişleri kullanılmakla birlikte haberlerin devamında genellikle olayların nedenlerine yüzeysel olarak da olsa değinilmiştir. Örneğin *"Venezuela'da ordu 48 saatte iki darbe yaptı. Chavez, ordudaki rüzgâr ters esince yine başa geçti. ABD destekli işadammın ise hevesi kursağında kaldı"*(Radikal, 15.04.2002) şeklindeki haber girişinin devamında darbenin ve Carmona'nın başarısızlığının nedenleri kısaca açıklanmıştır. Radikal de Cumhuriyet gibi askeri darbeyi Chavez'in yürüttüğü sol ya da ABD karşıtı politikalar sonucu iş çevrelerinin de desteğiyle yaşanan bir olay olarak sunmuş ve ABD'yi darbenin arkasındaki güç olarak göstermiştir:

"Sol popülist siyaseti ve söylemiyle ABD ve iş çevrelerini kızdıran Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez'in bir askeri darbeye devrilmesiyle, cuntanın atadığı yeni başkanın işe koyulması bir oldu." (Radikal, 14.04.2002).

"Gözlemciler, darbenin petrol ihtiyacının yüzde 15'ini bu ülkeden sağlayan ABD'ye, arabaların yolları dolduracağı yaz öncesi rahat nefes aldırıldığına dikkat çekti. Carmona Chavez'in yakın dostu Fidel Castro'nun ülkesi Küba'ya ucuz petrol satışını da durdurdu." (Radikal, 14.04.2002)

"Chavez'in, devlete ait petrol şirketinin ABD yanlısı başkanı ve yönetim kurulunu kovması üzerine genel grev başlamış ve petrol ihracatında aksamlar olmuştu. Cuma günü Caracas'ta sokağa dökülen Chavez karşıtlarına ateş açılıp 13 kişinin hayatını yitirmesinin ardından da ordu müdahalesi gelmişti. Ancak darbecilerin Chavez yanlılarının gücünü iyi hesaplamadığı anlaşıldı." (Radikal, 15.04.2002).

"Kimseye taviz vermemesi yüzde 80'lerde olan desteğini de aralıkta yüzde 30'a düşürdü. Yine de yoksul milyonlar için hep bir kahraman oldu. Chavez'in bir özelliği de Irak ve Küba ile yakın ilişki kurup ABD'yi karşısına almaktan çekinmemesi." (Radikal, 15.04.2002)

"Venezuela'nın solcu ve Amerikan karşıtı Devlet Başkanı Hugo Chavez'in bir darbeye bıraktığı koltuğa 48 saat sonra dönmesiyle kimilerinin hevesleri kursaklarda kalırken, Washington yönetiminin darbe olacağını iki ay önce bildiği iddia edildi. Newsweek dergisi, Beyaz Saray kaynaklarına dayanarak, darbeci subayların, iki ay önce Caracas'taki ABD elçiliğine niyetlerini bildirdiklerini öne sürdü." (Radikal, 16.04.2002)

Bununla birlikte Radikal gazetesinde darbeye Chavez'in yanlış uygulamalarının sebep olduğunu ifade eden ve Chavez yanlılarınca yapılan gösterileri "cılız protestolar" olarak gösteren haberler de yayımlanmıştır:

"150 bin kişiye Chavez'in emriyle ateş açıldığı söyleniyor" (Radikal, 13.04.2002)

"Ordu, Caracas'taki 150 bin kişilik gösteride halka ateş açılıp 15 kişinin öldürülmesinin ardından harekete geçip Chavez'i tutuklamıştı." (Radikal, 14.04.2002).

"Venezuela'da Chavez yanlıları cılız protestolar yaparken, Chavez'e yakınlığıyla bilinen Bolivarçı çevrelerin bürolarına baskınlar düzenleniyor. Dört Chavez yanlısı siyasetçi Küba elçiliğine sığındı." (Radikal, 14.04.2002)

Zaman gazetesi en uzun haber girişlerini kullanan gazete olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu haber girişlerinde genellikle ana olay ve sebepleri özetlenmektedir. Örneğin *"ABD'nin petrol ihtiyacının yüzde 13'ünü karşılayan Güney Amerika ülkesi Venezuela'da, son üç gün içinde yayılan gösteriler sonucu iktidardaki Hugo Chavez, ordunun da baskısıyla görevi bırakmak zorunda kaldı. ABD, Chavez'in görevden uzaklaştırılmasına destek verdiğini açıkladı." (Zaman, 13.04.2002)* şeklindeki haber girişinde görüldüğü gibi darbenin sebebi "yayılan gösteriler" olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte haberlerin devamında olayların neden yayıldığı ayrıntılı şekilde açıklanmamış,

daha çok olayın gelişimi ve sonuçları üzerine yoğunlaşmıştır. Zaman, askeri darbeyi Chavez'in yürüttüğü ABD karşıtı politikalar, Arapların petrol ambargosu ihtimali ve darbe öncesinde başlayan gösteriler sonucu yaşanan bir olay olarak sunmuş ve ABD'yi darbenin arkasındaki güç olarak göstermiştir:

"Eski Yarbay Chavez'in iktidardan gitmesine önceki günkü kanlı olaylar yol açtı. Caracas'ta düzenlenen gösterilerde, Chavez yanlıları ile başkanlık sarayına yürüyüşe geçen muhalifler arasında çıkan olaylarda 12 kişi öldü, yaklaşık 100 kişi yaralandı. Bunun üzerine yüksek rütbeli subaylar sivil halkı katletmekle suçladıkları Chavez'i istifaya çağırıldı" (Zaman, 13.04.2002).

"ABD karşıtı görüşleriyle bilinen Chavez, buna karşın Irak ve Küba ile sıcak ilişkiler içindeydi." (Zaman, 13.04.2002).

"ABD'nin Arapların petrol ambargosu ihtimaline karşı en büyük güvencesi ve Basra Körfezinden sonraki en büyük petrol rezervlerine sahip ülkesi Venezuela'da dün askeri darbe gerçekleştirildi." (Zaman, 13.04.2002).

Yeni Şafak incelenen gazeteler arasında uzun haber girişleri ile ana olayı ve sebeplerini en açık şekilde ifade eden gazete durumundadır. *"Venezuela'da ordu yönetime el koydu. Petrolü devletleştirmeye kalkışan Chavez görevden alındı. Venezuela, ABD'nin yeni enerji politikası kapsamında Kolombiya ile "müdahale edilecek ülkeler" listesinde." (Yeni Şafak, 14.04.2002), "Amerikan hegemonyasına meydan okuduğu için ABD planlı askeri darbeye görevinden alınan Chavez, kendine bağlı askerler ve onbinlerce insanın desteğiyle başkente dönüp, darbecileri devirdi. Amerika, 'arka bahçesinde' büyük bir hezimete uğradı." (Yeni Şafak, 15.04.2002)* şeklindeki haber girişleri bu tespiti doğrulamaktadır. Bununla birlikte Yeni Şafak da haberlerin devamında olayların sebeplerinden çok gelişimi ve sonuçları üzerinde durmuştur. Gazete askeri darbeyi ise Chavez'in yürüttüğü ABD karşıtı politikalar, Irak'ın Filistin'e destek için başlattığı ambargosuna destek olmaya hazırlanması ve uygulamaya koyduğu ekonomik politikalar sonucu yaşanan bir olay olarak sunmuş ve ABD'yi darbenin arkasındaki güç olarak göstermiştir:

"Amerika'nın süper güç olmasına karşı çıkan Devlet Başkanı Chavez görevden alındı" (Yeni Şafak, 13.04.2002).

"ABD, Petrolü devletleştirmeye ve ABD petrol şirketlerinin önünü kapatmaya başlayan Chavez'i cezalandırdı. Subaylar bildiri okudu, sokak çatışması başladı ve generaller yönetime el koydu (Yeni Şafak, 13.04.2002).

"Latin Amerika'nın en büyük petrol üreticisi konumundaki Venezuela'nın devrik lideri Chavez, izlediği sol politikalar ve Küba lideri Castro ile yakın ilişkileri nedeniyle, Washington'un tepkisini çekiyordu... Venezuela'daki gelişmeler ABD'nin Afganistan operasyonunun aslında bir enerji operasyonu olduğunun da kanıtı." (Yeni Şafak, 13.04.2002).

"Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez'in İsrail'in Filistin'deki katliamları nedeniyle Irak'ın başlattığı petrol ambargosuna katılmaya hazırlandığı için devrildiği belirtiliyor... Irak'ın İsrail ve dostları'na karşı 30 günlük petrol ambargosu ilanı, İran'ın ambargo çağrısı ve Libya'nın da buna destek vermesi üzerine Chavez'in de ambargoya hazırlandığına dair bilgiler var (Yeni Şafak, 14.04.2002).

"Ancak 11 Eylül saldırıları sonrasında Ekim 2001'de, Amerika'yı Afganistan'da çocukları ve masum insanları öldürmekle suçlayınca ABD Başkanı George W. Bush'un "gazabı"na uğradı. Chavez'in bir de Washington'un baş düşmanlarından Libya lideri Muammer Kaddafi ve Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin'i ziyaret etmesi iki ülke arasındaki ilişkileri daha da bozdu. Chavez, Küba lideri Fidel Castro ile de görüştü." (Yeni Şafak, 14.04.2002).

"Amerika'nın küresel hegemonyasına karşı çıktığı, İran, Lübya, Küba ve Irak'la yakın ilişkiler kurduğu, ülke petrollerini Amerikan şirketlerine peşkeş çekmediği, ABD'nin Afganistan'da masum sivilleri ve çocukları öldürdüğünü söylediği ve en önemlisi İsrail'in Filistin'deki katliamlarını protesto etmek için Irak'ın başlattığı petrol ambargosuna destek verdiği için bir darbe ile görevinden alınan Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez, muhteşem bir dönüş yaptı." (Yeni Şafak, 15.04.2002).

"Ordudaki Amerikancı subayların ortak bildiri yayınlamasından sonra, işadamlarının da desteğiyle başlatılan sokak hareketleri çatışmaya dönüp 13 kişi ölüncü Amerikancı generaller darbe yapmış, Chavez'i bir askeri üsse götürmüşler ve işadamı Pedro Carmona'yı getirmişlerdi." (Yeni Şafak, 15.04.2002).

Genel anlamıyla değerlendirildiğinde incelenen gazetelerde haber girişlerinde olayların sebeplerine ilişkin bilgi verilmediği, genellikle sonuç odaklı girişler kullanıldığı saptanmıştır. Üstelik birçok haberde, haber girişinin devamında da başlık ya da haber girişinde ileri sürülen bilgilerin sebepleri açıklanmamıştır. Gazeteler bir yandan Chavez'in eski bir darbeci olduğunu, ülkesindeki karışıklıkları şiddet kullanarak bastırdığını, diktatör olarak bilinen liderlerle arasının iyi olduğunu ifade ederken diğer yandan da halkın desteği ile daha önce görülmemiş şekilde görevine döndüğünü ifade etmişlerdir. Bu çelişkili durumun temel sebebinin

gazetelerin, haberleri genellikle sonuç odaklı vermeyi tercih ederek olayların nedenlerini ikinci plana atmasıyla yakından ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Haber metinlerinin salt sonuca odaklanması olayların arkasındaki gerçek sebepleri görünmez kılabilir. Başka bir ifade ile salt sonuca odaklanan bir haber söylemi olayın bütün boyutlarıyla anlaşılmasına engel olarak olayların gerçek faillerin gizlenmesine dolayısıyla da egemen güçlerin çıkarlarına hizmet eder. Bu çerçevede anılan gazetelerde yayımlanan haberlerde olayların sebeplerinden çok gelişimlerine ve sonuçlarına yer verilmesinin, Venezuela'da yaşanan darbe olayının Türk kamuoyu tarafından tam olarak anlaşılmasına ve dolayısıyla da yeterince tartışılmamasına neden olduğu değerlendirilmektedir.

Ayrıca Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazetelerinde Chavez'e ilişkin olumsuz bilgiler verilmek suretiyle olayın bağlamından koparılarak seçimle gelen bir devlet başkanının askeri darbe ile görevinden uzaklaştırıldığı gerçeğinin adeta gözden uzaklaştırıldığı saptanmıştır.

4.2.1.3. Gazetelerde Ardalan (Geri Plan) ve Bağlam Bilgisi

Haber metinlerinde o haberin anlaşılmasına katkıda bulunacak, olayın geçmişini açıklayan bilgilerin bulunması okuyucunun olayı anlaması açısından oldukça önemlidir. Bununla birlikte ardalan ve olayın bağlamına ilişkin bilgiler, pek çok haber metninde ya olmamakta ya da bu bilgilere yeterince yer verilmemektedir. Ardalan ve bağlam bilgisinin haber metinlerinde bu biçim ve düzeyde kullanımı, haber olan olayın bağlamından koparılıp belli bir kalıba yerleştirilmesine ve benzer olayların daha önce sunumunda kullanılan çerçevelerin yeniden kullanılmasına yol açmaktadır. Bu durumda ise haber öyküsünde ana olay ile sonuçlarına ve haber kaynaklarının olaya ilişkin yorumlarına daha fazla yer verilmektedir (İnal, 1995: 118-119). Araştırma kapsamında söylem çözümlemesine tabi tutulan haberlerde ardalan ve bağlam bilgisinin yeterince verilmemesi, ana olayın sonuçlarına ve haber kaynaklarının yorumlarına daha çok yer verildiği saptanmıştır.

Genelde bütün gazetelerde özelde ise ana akım medyayı temsil eden Hürriyet, Sabah ve Milliyet gazetelerinde olayların gerisinde yatan tarihsel, ekonomik, siyasal ve toplumsal sebepler yeterince irdelenmemiş ya da Venezuela'nın nasıl bir süreçten geçerek darbe olayına geldiğine ilişkin yeterince bilgi verilmemiştir. Gazetelerde Venezuela'nın Latin Amerika ülkeleri arasındaki yerine, geçmişten gelen darbe geleneğine, halkın ekonomik sıkıntılarının boyutlarına, hangi ekonomik, siyasal ve sosyal sebeplerin darbenin başarısız olmasına ve Chavez'i yeniden devlet başkanlığı koltuğuna dönmesine sebep olduğuna ilişkin bilgilere yeterince yer verilmemiş; bunun yerine Chavez'in Saddam Hüseyin gibi diktatörlerle yakın ilişki içerisinde olan eski bir darbeci olduğuna, uyguladığı politikalarla ABD'nin tepkisini çektiğine, petrol fiyatlarını istikrarsızlaştırdığına, ülkesinde gerçekleştirilen gösterileri şiddet kullanarak bastırıldığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Bunun yanında seçilen gazetelerde Chavez'in 1992 yılında darbe girişiminde bulunmasına atıf yapan birçok haber yayımlanmasına karşın bu darbe girişiminin hangi koşullar altında yapıldığına, darbe girişiminin yapıldığı dönemde Venezuela'nın ekonomik ve sosyal durumuna ilişkin herhangi bir bilgi de verilmemiştir. Halbuki Chavez'in darbe girişiminde bulunduğu dönem, Venezuela'nın Caracazo ayaklanması sonrasında başlayan protesto gösterileriyle sarsıldığı, ekonominin bozulduğu, devlete ve mevcut düzene güvenin zayıfladığı bir dönemdir. Bu bilgi paylaşılmadığı için Chavez'in 1992 yılında yaptığı darbe girişimi, düzenin sağlıklı olarak devam ettiği bir ülkede, Milliyet'te ifade edildiği haliyle "*Daha çok askerlerde görülen 'şu ülkeyi bir ele geçirsem her şeyi anında düzeltirim' anlayışı*" sonucunda gerçekleştirilmiş ve Venezuela'ya "*kaos getirmiş*" bir olay olarak sunulabilmektedir.

Haber metinlerinde yeterli ardalan ve bağlam bilgisine yer verilmemesi, belli bir bakış açısı üretilmesi amacını taşır. Başka bir ifadeyle, ardalan ve bağlam bilgisinin yeterince verilmemesi ve bu doğrultuda bilginin eksik sunulduğu haber metinlerinin söylemine; etnomerkezcilik, stereotipler, önyargılar, ötekileştirme gibi olguların sinmesi kaçınılmaz olmaktadır (Bekiroğlu, 2011:210). Venezuela'da yaşanan darbe olayında da benzer bir süreç

işlemiş ve gazetelerin açıkça karşısında olması gereken bir askeri darbe olayında tirajları düşük olan Cumhuriyet, Radikal ve Yeni Şafak dışındaki gazeteler darbecilerden çok Chavez'i yeren haberler vermeyi tercih etmişlerdir.

4.2.2. Haberlerin Mikro Yapıları

Bu alt başlık altında cümle yapıları ve kelime seçimleri ele alınacaktır.

4.2.2.1. Sentaktik (Cümle Yapısı) Analiz

Sentaktik analizde haber metinlerinde kullanılan cümlelerin yapısı, başka bir ifade ile cümlelerin nasıl kurulduğu, etkenlik edilgenlik durumu ve öznenin nasıl konumlandırıldığı incelenir. Etken ve edilgen yapıların çözümlenmesinde eylemi yapanı saptamak hedeflenir. Haberlerde sorumlunun açıkça belirtilip belirtilmediği büyük önem taşır. Kimlerin ya da hangi kurumların eylemlerinin aktif ya da pasif yapıyla verildiği ideolojik bir tercihi de içinde barındırır (Aygün, 2011:228).

Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazetelerinde Chavez'e ilişkin olumsuz bilgilerin etken yapı cümlelerle verilerek Chavez ve destekçilerinin negatif eylemlerin faili olarak kodlandığı; Cumhuriyet, Radikal, Zaman ve Yeni Şafak'ın ise darbecilere ilişkin olumsuz bilgilerin etken cümlelerle verildiği görülmüştür:

"Başkanlık Sarayı'na yürümek isteyen muhalif grupların üzerine, Chavez'in silahlı adamları ve jandarma hedef gözetmeksizin ateş açtı. Kurşunlara aldırmadan yürümek isteyen protestocular, jandarma ve Chavez yanlılarının aşırı sert tutumuyla karşılaştı." (Hürriyet, 13.04.2002).

"Chavez yanlılarının ateş açması üzerine 13 kişi öldü." (Hürriyet, 13.04.2002).

"Darbeci Chavez kaos getirdi." (Milliyet, 15.04.2002).

"... Cuma günü Hugo Chavez sonunda ülkesini tam bir kaosa sürüklemeyi başardı." (Milliyet, 15.04.2002).

"İstifa etmeyi reddeden Chavez göstericilere yönelik şiddeti arttırma yoluna gitti." (Sabah, 13.04.2002).

"Patronlar darbe yaptırdı." (Cumhuriyet, 13.04.2002).

"Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez'in istifası ve askeri darbeye sonuçlanan petrol grevine ABD Başkanı Bush destek veriyordu." (Cumhuriyet, 13.04.2002).

"ABD kendisine karşı darbe yapılan Chavez'i demokrasiye saygılı olması konusunda uyardı." (Cumhuriyet, 16.04.2002).

"... ABD destekli işadamlarının (Carmona) ise hevesi kursağında kaldı" (Radikal, 15.04.2002).

"Ancak ABD Chavez'in devrilmesinin ardından darbecilere destek vermişti." (Radikal, 15.04.2002).

"Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez'i deviren darbeye alkış tutan ülke medyası, devrik başkanın 48 saat sonra koltuğuna yine kurulması karşısında şaşırdu." (Radikal, 16.04.2002).

"Venezuela'daki darbecilere Latin Amerika ülkelerinden destek yok." (Zaman, 14.04.2002).

"Venezuela'daki askeri darbenin arkasında Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı'nın (CIA) bulunduğu yönündeki iddialar güçleniyor." (Zaman, 16.04.2002).

"Ordudaki Amerikancı subayların ortak bildiri yayınlanmasından sonra, işadamlarının da desteğiyle başlatılan sokak hareketleri çatışmaya dönüp 13 kişi ölünce Amerikancı generaller darbe yapmış, Chavez'i bir askeri üsse götürmüşler ve işadamı Pedro Carmona'yı getirmişlerdi." (Yeni Şafak, 15.04.2002).

Van Dijk'e göre negatif eylemlerin faileri, özellikle bu failer yetkililer olduğunda, dışarıda bırakılmaktadır (2007: 172). Chavez'e yönelik darbe girişimine ilişkin haberlerde de failer çoğu kez dışarıda bırakılmıştır.

"Üç yıl önce büyük bir seçim zaferiyle iktidara gelen Chavez'in devrilmesi..." (Milliyet, 13.04.2002)

"Venezuela'da iktidardan uzaklaştırılan, ancak ordunun yardımıyla geri gelen Chavez'in ülkeyi çıkmaza sürüklediği belli." (Milliyet, 15.04.2002).

"24 Saatte Devrildi" (Sabah, 13.04.2002).

"Cuma günü devrilen Devlet Başkanı Hugo Chavez, 48 saat sonra yeniden başkanlık koltuğuna oturdu." (Sabah, 15.04.2002).

"Venezuela'da önceki akşam meydana gelen ve 13 kişinin ölümüyle sonuçlanan çatışmalar..." (Cumhuriyet, 13.04.2002).

"Perşembe günü yapılan ve darbeye önyak olan Chavez karşıtı gösteride 14 kişi ölmüştü" (Radikal, 16.04.2002).

"Chavez yanlıları ile Başkanlık Sarayı'na doğru yürüyüşe geçen muhalifler arasında çıkan olaylarda 12 kişi öldü, yaklaşık 100 kişi yaralandı." (Zaman, 13.04.2002).

"Devlet Başkanı Hugo Chavez'in devrilmesiyle..." (Zaman, 13.04.2002).

"Venezuela'da 13 kişinin öldüğü olayların ardından silahlı kuvvetler yönetime el koydu" (Yeni Şafak, 13.04.2002).

4.2.2.1. Sözcük Seçimleri

Haberin mikro yapılarının çözümlenmesinde sözcük seçimleri oldukça önemli bir yer tutar. Van Dijk'ın da belirttiği gibi haber içinde sözcük tercihleri ideolojik bir tavır da yansıtmaktadır. Haber metinlerinde bir kişinin "terörist" veya "özgürlük savaşçısı" olarak tanımlanmasında ideolojik bir seçim söz konusudur. Dolayısıyla sözcük seçimleri, haber söyleminde anlamın oluşmasında oldukça önemlidir. Farklı sözcük seçimleriyle habere konu olan olaylar ve olayın aktörleri hakkındaki farklı bakış açıları ortaya konulabilmektedir. (Aygün, 2011:240). Araştırma kapsamında incelenen haberlerde gazetelerin gerek olay gerekse olayın aktörleri hakkında farklı tanımlamalara işaret eden sözcük seçimlerine başvurduğu tespit edilmiştir.

Özellikle ana akım gazeteler ve Zaman darbe olayını ifade etmek için zaman zaman "istifaya zorlandı", "görevi bırakmak zorunda kaldı", "istifa etti" gibi sözcükleri seçerek yapılan darbe girişimine bir anlamda meşruiyet kazandırmışlardır:

"generaller tarafından istifaya zorlanan Devlet Başkanı Hugo Chavez..." (Hürriyet, 15.04.2002).

"...Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez, silahlı kuvvetlerin baskısıyla istifa etti ve orduya ait bir kaleye hapsedildi...Artık direnemeyeceğini anlayan Chavez orduya istifa etmek istediğini bildirdi." (Sabah, 13.04.2002).

"Chavez'in Cuma günü istifa etmesinin ardından..."(Sabah, 15.04.2002).

"...Hugo Chavez, ordunun da baskısıyla görevi bırakmak zorunda kaldı" (Zaman, 13.04.2002).

"... ordunun baskısıyla devlet başkanlığı görevini bırakmak zorunda kalan Venezuela lideri Hugo Chavez," (Zaman, 15.04.2002).

"ABD Chavez'in istifa etmesine destek vermiş..." (Zaman, 15.04.2002).

"Cuma günü Ordu tarafından devrilen popülist Devlet Başkanı Hugo Chavez..." (Milliyet, 15.04.2002).

Cumhuriyet, Radikal ve Yeni Şafak gazeteleri ise olayı "darbe" olarak nitelendirmişlerdir:

"Venezuela'daki darbeye..." (Cumhuriyet, 13.04.2002).

"Venezuela'daki başarısız darbe girişimine tepkiler sürüyor" (Cumhuriyet, 16.04.2002).

"...Chavez'e yapılan darbeye....ABD ise darbeden memnun" (Radikal, 14.04.2002).

"...Hugo Chavez dün darbeye devrildi." (Radikal, 13.04.2002).

"ABD'nin darbe ile devirdiği Chavez'in...ABD darbesini küadı." (Yeni Şafak, 15.04.2002).

"...ABD planlı askeri darbeye görevinden alınan Chavez,..." (Yeni Şafak, 15.04.2002).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada son yılların en önemli darbe girişimlerinden Venezuela'da 11 Nisan 2002'de yaşanan ve 13 Nisan 2002'de Chavez'in göreve dönmesiyle sonuçlanan askeri darbe girişimine ilişkin Hürriyet, Sabah, Milliyet, Cumhuriyet, Radikal, Zaman ve Yeni Şafak gazetelerinde, 10 Nisan-30 Nisan 2002 döneminde çıkan haberler, içerik ve söylem analizi yöntemleriyle incelenmiştir.

Yapılan analiz sonucunda Venezuela'da yaşanan darbeye ilişkin haberlere, Türk Basınında (az satar bir gazete olan Cumhuriyet dışında) fazla ilgi gösterilmediği, gazetelerin tarandığı 20 günlük süreçte 6 gazetede toplam 88 haberin yayımlandığı, haberlerin genellikle iç sayfalardan verildiği saptanmıştır. Bu çerçevede Türk Basının darbe olayını (Cumhuriyet dışında) adeta görmezden geldiği söylenebilir. Özellikle ana akım gazetelerin son yılların en önemli askeri darbelerinden birisi olarak görülen Venezuela olayına duyarsız kalmasının, Türk dış politikasıyla yakından ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Darbe girişimini olumlu karşılayan ABD ile Türkiye'nin yakın ilişkilerin göz önüne alan basın, söz konusu darbe olayına mesafeli yaklaşmış, olaya ilişkin az sayıda haber vererek konuyu adeta önemsizleştirmiştir.

Ayrıca bu tespitle örtüşür şekilde Cumhuriyet ve Yeni Şafak dışındaki gazetelerin darbe karşısında net bir tavır takınmadığı saptanmıştır. Ana akım basının temsilcileri Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazeteleri ile muhafazakâr çizginin temsilcisi Zaman gazetesinin bir yandan Chavez'in tekrar yönetimi ele almasını olumlu karşılayan başlıklar atarken diğer yandan da Chavez'in, eski bir darbeci olduğunu, halkına karşı aşırı şiddet uyguladığını, Saddam Hüseyin

ve Fidel Castro gibi diktatörlerin dostu olduğunu ya da petrol fiyatlarında istikrarsızlığa/artışa sebep olduğunu ifade etmeleri, darbe olayı karşısında net bir tavırları takınmadıklarını göstermektedir. Sol basınının diğer temsilcisi Radikal gazetesi ise genel olarak darbe karşıtı bir söylem benimsemekle birlikte "Eski Darbeci Darbeyle Gitti" şeklindeki darbecileri haklı gören başlık ve haberlere de yer vererek çelişkili bir tutum sergilemiştir. Başka bir ifade ile Cumhuriyet ve Yeni Şafak dışındaki gazetelerde, haber içeriklerinde Chavez'e ilişkin olumsuz bilgiler verilmek suretiyle darbe olayı bağlamından koparılarak seçimle gelen bir devlet başkanının askeri darbe ile görevinden uzaklaştırıldığı gerçeği geri plana itilmiştir.

Bunun yanında incelenen gazetelerde, haber girişlerinde olayların sebeplerine ilişkin bilgi verilmediği, genellikle sonuç odaklı girişler kullanıldığı saptanmıştır. Üstelik birçok haberde, haber girişinin devamında da başlık ya da haber girişinde ileri sürülen bilgilerin sebepleri açıklanmamıştır. Gazeteler bir yandan Chavez'in eski bir darbeci olduğunu, ülkesindeki karışıklıkları şiddet kullanarak bastırıldığını, diktatör olarak bilinen liderlerle arasının iyi olduğunu ifade ederken diğer yandan da halkın desteği ile daha önce görülmemiş "muhteşem" şekilde görevine döndüğünü ifade etmişlerdir. Bu çelişkili durumun temel sebebinin gazetelerin haberleri genellikle sonuç odaklı vermeyi tercih ederek olayların nedenlerini ikinci plana atmasıyla yakından ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Haberlerde olayların sebeplerinden çok gelişimlerine ve sonuçlarına yer verilmesinin, Venezuela'da yaşanan darbe olayının Türk kamuoyu tarafından tam olarak anlaşılmasına ve dolayısıyla da yeterince tartışılmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Venezuela'da yaşanan darbe olayının Türk kamuoyu tarafından yeterince anlaşılmasının ve tartışılmasının bir diğer önemli sebebi haberler metinlerinde aralan ve bağlam bilgisine yer verilmemesidir. Genelde bütün gazetelerde özelde ise ana akım medyayı temsil eden Hürriyet, Sabah ve Milliyet gazetelerinde olayların gerisinde yatan tarihsel, ekonomik, siyasal ve toplumsal sebepler irdelenmemiş ve Venezuela'nın nasıl bir süreçten geçerek darbe olayına geldiğine ilişkin doyurucu bilgiler verilmemiştir.

Bunlara ilave olarak Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazetelerinde Chavez'e ilişkin olumsuz bilgilerin etken yapıları cümlelerle verilerek Chavez ve destekçilerinin negatif eylemlerin faili olarak kodlandığı; Cumhuriyet, Radikal, Zaman ve Yeni Şafak'ın ise darbecilere ilişkin olumsuz bilgileri etken cümlelerle verdiği belirlenmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında incelenen haberlerde, gazetelerin gerek olay gerekse olayın aktörleri hakkında farklı tanımlamalara işaret eden sözcük seçimlerine başvurduğu tespit edilmiştir. Cumhuriyet, Radikal ve Yeni Şafak gazeteleri Venezuela'da yaşanan olayı "darbe" olarak nitelendirirken; özellikle ana akım gazeteler ve Zaman darbe olayını ifade etmek için zaman zaman "istifaya zorlandı", "görevi bırakmak zorunda kaldı", "istifa etti" gibi sözcükleri seçerek yapılan darbe girişimine bir anlamda meşruiyet kazandırmışlardır.

Sonuç olarak Venezuela'da yaşanan askeri darbeye ilişkin Hürriyet, Sabah, Milliyet, Cumhuriyet, Radikal, Zaman ve Yeni Şafak gazetelerinde yayımlanan haberlerin analiz edildiği bu çalışmada, tirajları düşük olan Cumhuriyet ve Yeni Şafak dışındaki gazetelerin, darbe yapanlardan çok darbe ile görevden uzaklaştırılan devlet başkanına olumsuz bakan bir söylem benimsediği ve Türk Basınının "her koşulda darbelere karşı olma" yaklaşımının Venezuela örneğinde geçerliliğini yitirdiği saptanmıştır.

KAYNAKÇA

- AKGEMCİ, Esra (2011). *Chávez Döneminde Venezuela'nın ABD'ye Yönelik Dış Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AYGÜN, Esin (2011). *Yazılı Basın Haber Söylemlerinde Cumhuriyet Mitinglerinin Sunumu* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BEKİROĞLU, Onur (2011). *Kültürlerarası İletişim Bağlamında Türk Basınında Etnik Kimliklerin Sunumu: Ermenilere İlişkin Haberlerin Nicel ve Nitel Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BRUCE, Iain. (2008). *The Real Venezuela: Making Socialism in the Twenty-first Century*, London: Pluto Press.

- CALİSE, Mauro (1994). "The Italian Particracy: Beyond President and Parliament" *Political Science Quarterly*. Special Issue, Vol. 109 Issue 3, s.441-479
- CHASTEEN, J. Charles (2008). *Americanos: Latin America's Struggle for Independence*, New York: Oxford University Press
- CIA (2011). *The CIA World Factbook, USA*: Skyhorse Publishing
- CLAYTON, Lawrence A. ve Michael CONNİFF. (2004). *A History of Modern Latin America*, Fort Worth, TX : Harcourt Brace College Humanities
- CRİS, Brian F. (2000). *Democratic Institutional Design: The Powers and Incentives of Venezuelan Politicians and Interest Groups*, USA: Standford University Press
- CROOKER, Richard A. (2006). *Venezuela*, New York: Chelsea House boks
- DAĞTAS, Erdal ve CANPOLAT, Emre (2009). "Berlin Duvarı'nın Türk Basınındaki Sunumu: Cumhuriyet, Sabah ve Zaman Gazeteleri Örnekleri", Erkan Yüksel (ed.) *Sihirli Aynanın Sırları*, Eskisehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ELLNER, Steve ve Daniel HELLİNGER (2003). *Venezuelan Politics in the Chávez Era: Class, Polarization and Conflict*, Colorado: Lynne Reiner.
- GALVAN, Javier A. (2012). *Latin American Dictators of the 20th Century: The Lives and Regimes of 15 Rulers*, Carolina: McFarland Publishing
- GOTT, Richard (2008). *Hugo Chávez ve Bolivarçı Devrim*, (Çev. Hasan Böğün), İstanbul: Yordam Kitap.
- GROSS, Joshua (2010). "A Covenant with Uncertainty: Considering Contemporary Constitutional Land Reform in Bolivia". *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 21, No. 2, s.3-15.
- HAWKINS, Kirk (2010). *Venezuela's Chavismo and Populism in Comparative Perspective*, New York: Cambridge University Press.
- İNAL, Ayşe. (1995). "Yazılı Basın Haberlerinde 'Yapısal' Yanlılık Sorunu". *Toplum ve Bilim*, S.67, s.111-135
- KOZLOFF, Nikolas (2006). *Hugo Chávez: Oil, Politics, and the Challenge to the United States*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- KOHNSTAMM, Thomas B. ve Michael KOHN, Robert P. LANDON (2006) .*Colombia*, CA: Lonely Planet
- LEVINE, Daniel H. (2002). "The Decline and Fall of Democracy in Venezuela: Ten Theses", *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 21, No. 2, s. 248-269.
- MAYA, Margarita Loápez (2002). "Venezuela after the Caracazo: Forms of Protest in a Deinstitutionalized Context", *Bulletin of Latin American Research*, Vol. 21, No. 2, s.199-218.
- MCBETH, B. S. (2002). *Juan Vicente Gómez and the Oil Companies in Venezuela, 1908-1935*, Cambridge: Cambridge University Press
- NELSON, Brian A. (2009). *The Silence and the Scorpion: The Coup Against Chávez and the Making of Modern Venezuela*, New York: Nation Books
- NİCHOLS, E. Gackstetter ve Kimberly J. Morse (2010). *Venezuela*, California: ABC-Clio.
- RABE, Stephen G. (1999). *The Most Dangerous Area in the World: John F. Kennedy Confronts Communist Revolution in Latin America*, North Carolina: Chapel Hill University of North Carolina Press.
- RABY, D.L. (2006). *Demokrasi ve Devrim: Günümüzde Latin Amerika ve Sosyalizm*, (Çev. E. Günçiner), İstanbul: Yordam Kitap
- RODRİGUEZ, Jaime E. (1998). *The Independence of Spanish America*, Cambridge: Cambridge University Press
- TARVER, Micheal H. ve Julia C. FEREDERİK. (2005). *The History of Venezuela*, California: Greenwood Publishing Group
- WİLPERT, Gregory (2007). *Changing Venezuela by Taking Power: The History and Policies of the Chavez Government*, Londra: Verso, 2007.
- Van Dijk, Teun (2007). "Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinlerarası Çözümlemesi", *Medya Metinlerini Çözümlemek*, G.Şendur ATABEK ve Ümit ATABEK (der.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yararlanılan Gazeteler:**
Cumhuriyet, 1 Nisan - 30 Nisan 2002.
Hürriyet, 1 Nisan - 30 Nisan 2002.
Milliyet, 1 Nisan - 30 Nisan 2002.
Sabah, 1 Nisan - 30 Nisan 2002.
Radikal, 1 Nisan - 30 Nisan 2002.
Yeni Şafak, 1 Nisan - 30 Nisan 2002.
Zaman, 1 Nisan - 30 Nisan 2002.